

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Eliška Komárková

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Eliška Komárková

Antonín Koniáš
osobnost a dílo

Antonín Koniáš
life and work

Praha 2011

vedoucí práce: PhDr. Petra Večeřová

Datum:

Oponent:

Známka:

Chci poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Petře Večeřové, doc. Petru Voitovi, mým rodičům a Filipovi Naumovi za fotografie Klíče a podporu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Podpis

Přesný název bakalářské práce : Antonín Koniáš : osobnost a dílo

Překlad názvu do AJ : Antonín Koniáš : life and work

Autor bakalářské práce : Eliška Komárková, narozena 15. 09. 1987

Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Petra Večeřová

Cílem bakalářské práce je představit osobnost Antonína Koniáše (1691-1760) jako jednu z postav české pobělohorské rekatolizace. Úkolem je na základě rozboru „Klíčů“ a odborné literatury shrnout Koniášovy názory na knihu a její poslání včetně nápravy knih a nahrazování nevhodných knih literaturou katolickou. Opomenuta nebude ani Koniášova činnost kazatelská nebo vydavatelská. Krátce bude zmíněn také motiv „pátera Koniáše“ jako fanatického misionáře pálicího a ničícího české knihy, který je zakořeněn v krásné literatuře.

Pokyny k vypracování:

Na základě odborné literatury charakterizovat osobnost Antonína Koniáše (1691-1760) se zvláštním zřetelem na jeho činnost rekatolizační (misionář a kazatel, spisovatel, vydavatel apod.).

Na základě rozboru „Klíčů“ a odborné literatury shrnout Koniášovy názory na knihu a její poslání včetně nápravy knih a nahrazování nevhodných knih literaturou katolickou.

Krátce popsat a shrnout problematiku motivu „pátera Koniáše“ jako fanatického misionáře pálicího a ničícího české knihy, který je dodnes zakořeněn v krásné literatuře.

Bakalářská práce bude připravena v souladu s platnými vnitřními předpisy FF UK a dalšími metodickými pokyny a normativními dokumenty.

Doporučená literatura:

1. Clavis Haeresim claudens et aperiens. Kljč Kacýřské Bľudy K rozeznánj otwjragicý | K wykořeněnj zamjtagicý. Aneb Registřjk Některých bludných | pohorssliwých | podezřelých | neb zapowěděných Kněh | s předcházegicými aučinliwými prostředky | s kterými pohorssliwé a sskodliwé Knjhy wyskaumati | a wykořeniti se mohau. Na swětlo wydany. S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti. Wytisstěny w Hradcy Králowe(!) | v Wáclawa Jana Tybély | Léta 1729. [XVIII]-XCIV-200 str. + [II] příl. ; 12°
2. Clavis Haeresim claudens et aperiens. Kljč Kacýřské Bľudy K rozeznánj otwjragjcy | K wykořeněnj zamjkagjcy. Aneb Registřjk Některých bludných | pohorssliwých | podezřelých | neb zapowěděných Kněh, s předcházegjcyými aučinliwými Prostředky, s kterými pohorssliwé, a sskodliwé Knjhy wyskaumati, a wykořeniti se mohau. Na Swětlo wydany. S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti. Wytisstěny w Hradcy Králowe(!) v Jana Kljmenta Tybély, Léta 1749. [XXIV]-XCVI-420 str. ; 12°
3. BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš : osobnost a doba*. 1. Vyd. Praha : Vyšehrad, 1996. 277 s. ISBN 80-7021-191-1
4. BOUCHAL, Hynek. Ničení knih v Koniášových textech. In TYDLITÁT, Jan (ed.). *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století : sborník příspěvků ze symposia konaného 27.-29.5.1999 v Rychnově nad Kněžnou*. Boskovice : Albert 1999, s. 103-114
5. ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo : Jezuité v Čechách*. 2. vyd. Praha : Hart, 2002. 264 s. ISBN 80-86529-30-4

Abstrakt

Antonín Koniáš

osobnost a dílo

Práce představuje osobnost Antonína Koniáše jako jednu z postav pobělohorské rekatolizace. Zobrazuje Koniáše ve třech rovinách: jako osobnost, autora soupisů zakázané literatury a jako mýtickou postavu. Zvláštní důraz je kladen na jeho vnímání knihy a působení na knižní kulturu. Koniáš je zde představen jako misionář, kazatel, spisovatel. Na základě rozboru Koniášových Klíčů a odborné literatury poukazuje práce na jeho názory. Srovnává také jednotlivá vydání Klíčů a ukazuje jejich rozdíly. Práce shrnuje vybrané poznatky v oblasti mýtů týkajících se Koniášovy osoby, krátce představuje první Koniášovy životopisce a zabývá se počtem spálených knih.

Klíčová slova: Koniáš, Antonín knižní kultura Česká republika 18. století baroko

Abstract

Antonín Koniáš

life and work

This thesis is showing Antonín Koniáš as one of the personalities of Czech baroque recatholization process. It introduces Koniáš from three different angles of view: as a personality, as an author of indexes of banned literature and as a mythical figure. Koniáš's perception and opinions about books is accentuated in the thesis as well as Koniáš's impact on book culture on Czech territory. Koniáš is depicted as a missionary, preacher and writer. Based on Koniáš's Indexes and a study of expert literature, the thesis highlights his views and opinions. The thesis also compares two editions of Indexes and indicates the differences between them. The thesis also summarizes a knowledge about myths concerning Koniáš, shortly introduces his first biographers and tries to estimate the number of books which Koniáš burned during his missions.

Keywords: Konias, Antonin book culture Czech Republic 18th century baroque

Obsah

Úvod.....	10
Metodika	11
1 Život Antonína Koniáše	12
1. 1 Životopisný medailon.....	12
1. 2 Kazatelství	15
1. 3 Misijní činnost	17
1. 3. 1 Vyhledávání nevhodných knih.....	19
1. 3. 2 Náprava nevhodných knih	20
1. 3. 3 Náhrada vhodnou katolickou literaturou.....	20
1. 4 Činnost spisovatelská	21
2 Srovnání Klíčů	24
Indexy a cenzura.....	26
Bludné knihy	28
Rozřazení knih.....	29
Bible.....	31
2. 1 První vydání z roku 1729	32
2. 1. 1 Formální stránka	32
2. 1. 2 Historie sepsání spisu	34
2. 1. 3 Důvody zařazení na seznam	35
2. 1. 3 České knihy autorů první třídy	36
2. 1. 4 Jednotliví autoři	37
2. 2 Druhé vydání Klíče z roku 1749	40
2. 2. 1 Formální stránka	40
2. 2. 2 Historie sepsání spisu	41
2. 2. 3 Důvody pro zařazení na seznam	42
2. 2. 4 Jednotliví autoři	43
2. 3 Srovnání a poznatky.....	45
3 Mýtický páter Koniáš.....	48
3. 1 Mýtický páter Koniáš.....	48
3. 2 Názory posledních let.....	50
ZÁVĚR	54
POUŽITÁ LITERATURA	56

Úvod

Antonín Koniáš je jednou z kontroverzních postav naší historie. Jeho jméno stále vyvolává otázky a předsudky. Koniášovský mýtus je v národním povědomí zakořeněn tak silně jako máloco. Jen díky práci soudobých badatelů, kteří se neustále vrací k původním pramenům, nahlížíjí do původních Koniášových textů, záznamů v městských knihách, kronikách a korespondenci, se můžeme pokusit porozumět této složité osobnosti, jíž Koniáš stále zůstává. Antonín Koniáš je často znám jako „palič knih“, což je velmi nepřesné, nicméně Koniášův vliv na českou knižní kulturu je neoddiskutovatelný a tímto směrem se orientuje i tato práce. Na základě rozboru Koniášových Klíčů, odborné literatury a reálií z jeho života, se tato práce pokusí shrnout Koniášovo působení na českou knižní kulturu a jeho názory na knihu.

Metodika

V rámci této práce jsem se soustředila na materiály jak o tématu, tedy o Koniášovi, články, publikace, tak na jeho vlastní texty a velkou část práce zabírá právě rozbor Koniášových soupisů nevhodné literatury, které dále uvádím pod označením Klíče. Práci předcházela rešerše, pro vyhledávání jsem používala tato hesla: KONIÁŠ, ANTONÍN

KONIÁŠ

KONIAS

Vyhledávání proběhlo jak v poli autoritativním, tak v tematických tezaurech a v klíčových slovech. Dále jsem odkazy na další literaturu nacházela také v bibliografiích článků. Pracovala jsem také s Knihopisem v digitální formě, Knihopis digital. Staré tisky jsem studovala ve studovně Strahovské knihovny, kde mi také bylo umožněno celé dva tisky, tedy Klíč vydaný v roce 1729 i druhé vydání z roku 1749, ofoťit na digitální fotoaparát. Jelikož se mi nepodařilo se nikde se zdigitalizovanými Klíči setkat, přikládám fotografie ve formátu JPG na CD-ROMu ke své práci. Vzhledem k tomu, že není bezpečně jistý podíl Koniášova autorství na Indexu zakázaných knih z roku 1770, není rozbor tohoto soupisu do práce zahrnut. Index je zmíněn pouze okrajově. V rozborové části Klíčů jsem se soustředila na formální stránku seznamů, historii, krátkou charakteristiku a sledování několika vybraných autorů. Ty jsem vybírala podle množství záznamů. V rozborech jsem chtěla poukázat na Koniášovy názory na jednotlivé typy autorů a děl a jejich pravděpodobné zařazení do seznamů. Pokud práce uvádí citaci ze starých tisků, přizpůsobila jsem jazyk současné češtině. V poslední části této práce, která se věnuje takzvanému „koniášovskému mýtu“, jsem se opřela o zmínky v krásné literatuře a o práce současných historiků, které uvádím v použité literatuře a v citacích a pokusila jsem se komplexně zobrazit současné názorové proudy.

1 Život Antonína Koniáše

1. 1 Životopisný medailon

Antonín Koniáš se narodil 13. února 1691 v Praze a zemřel 27. října 1760 tamtéž.

Byl synem Vojtěcha Jiřího Koniáše, faktora jezuitské Klementinské tiskárny. Antonín Koniáš se tedy ke knihám doslova narodil.

Vojtěch Jiří Koniáš byl faktorem arcibiskupské tiskárny do roku 1685 a Jezuitské tiskárny v letech 1693 - 1697. Později získal měšťanství na Starém Městě pražském a mohl si zřídit vlastní živnost. Tu provozoval v Karlově ulici č. 24 v letech 1697/1698 - 1710. Po jeho smrti (1710) vedla tiskárnu Antonínova matka Kateřina Alžběta v letech 1713 – 1714. [Voit, 2006, s. 383] Poté bylo vybavení tiskárny rozprodáno a děti Antonín a Marie Barbora vstoupily do řad církve. Antonín, jak známo, zasvětil svůj život Jezuitskému řádu, jeho sestra vstoupila k dominikánkám.

Petr Voit uvádí, že z dílny Jiřího Vojtěcha pochází na 60 titulů. *„Tiskárna se soustřeďovala hlavně na rozšiřování náboženské literatury (kázání, legendy a modlitby). Okrajově tiskla i učebnice, např. první vydání Janditova díla Grammatica Lingue Boemicae methodo facili (Praha 1704) nebo Jakub Srnec z Varvažova Přísloví česká aneb Adagia bohemica (Praha 1705). Typografické vybavení dílny včetně písma bylo poměrně chudé, hojnější počet ilustrací provází pouze několik titulů.*

Předně jde o mladší německou verzi spirituálního eseje Jana Tannera Heiliger Weeg von Prag nacher Alt-Buntzel. Původní text z roku 1680 byl Koniášem obnoven nejprve bez obrazového doprovodu (Praha 1699) a teprve při další reedici (Praha 1705) posloužilo 44 tiskových forem svatováclavského cyklu Samuela Dvořáka st. z roku 1679. Samuelův syn Daniel Dvořák se podepsal pod 37 původních ilustrací Bridelova díla Jiskra slávy svatoprokopské (Praha 1699). Dalším rytcem, který spolupracoval s Koniášovou tiskárnou byl Ondřej Antonín Wanner, např. Wolfgang Gelb Radostné příhody o zpovědi (Praha, 1701) a Bohumír Hynek Josef Bílovský Seelen Hülf oder Bruderschaftsbuch Jesu, Mariae, Joseph zu Prag bey Maria Laureta (Praha 1703). Po Koniášově smrti se o udržení živnosti pokusila vdova Kateřina Alžběta Koniášová († 1713?). Mimo jiné vytiskla rozsáhlou Račínovu sváteční postilu Sněm nebeských svatých a světic božích (Praha 1712).

Odkud byla Koniášovská dílna zakoupena a kam se její vybavení po roce 1713 rozptýlilo, nevíme.“ [Voit, 2006, s. 483 – 484] Prvnímu vzdělání se tedy dostalo Antonínovi i jeho sestře

od jejich rodičů a v kostele u svatého Klementa v pražském Klementinu, kde byl také malý farní úřad a základní farní škola. Později, ve věku osmi let, nastoupil Antonín na jezuitské gymnázium, zvané *collegium*, jinak zvané též jezuitská kolej, opět v již zmiňovaném Klementinu (1699) [Bílý, 1996, s. 106] Zde se Koniáš naučil latině, gramatice, poetice, rétorice, syntaxu, náboženství, řečtině, historii, zeměpisu, matematice a fyzice. Nemalá část výuky se věnovala také uměleckým disciplínám, pěstoval se zde zpěv, hudba i divadlo. Antonínovy spisovatelské sklony se projevují již poměrně brzy, nežádka nacházíme v tiscích Vojtěcha Jiřího také jméno Ant. Ign. Nepom. Konias. [Jandit, 1705, [XII]]¹ Nejedná se o dalšího tiskaře, či pomocníka, jde právě o Antonína Koniáše osobně. Právě v této gramatice může nalézt pravděpodobně první Koniášův veřejný literární počín, a to tento drobný veršík :

„Carmen Ad Praen. Wenceslaum Jandit, Serenissimi Principis Toscani in lingua crechica Instructorem Anticum : Wenceslainae regulas Linguae dores Magister/Wenceslae, Principem A flore in orbe clarum: Gaude! Tuo par Nomini Wenceslae, munus Argenteos Florentiae Flores feret minerval. Cerimit Ant. Ign. Nepom. Konias“ [Jandit, 1705,[XII]]

„Ani ne patnáctiletý abiturient střední školy tu oslavuje krátkou latinskou básní českou řeč a jejího učitele. Českému jazyku vzdává chválu tím, že jej spojuje se jménem sv. Václava, nazýváje jej jazykem Václavským, jako to učinil před 32 roky Václav Jan Rosa v předmluvě ke své Čechořečnosti. Toskánského knížete Jana Gastona z Florencie, toužícího po poznání Václavské řeči, velebí jako ve světě proslavený květ, narážaje tím na stříbrné lilie v jeho erbu a na jméno Florencie, odvozené od substantiva flos květ. Přímou oslovuje Gastonova domácího učitele, mistra Václava Jandita, jemuž připomíná, že vyučování knížete mu zjedná podíl na slávě italské Florencie.“ [Bílý, 1996, s. 107]

Další Koniášovu báseň je možné nalézt opět u knihy vydané jeho otcem a to v Adagia Bohemicae Jakuba Srnce z Varvažova² (Vojtěch Jiří Koniáš, Praha 1705). *„Poeta re centiorita canit: Huc, huc, Boeme, Lumina Quncunque stirpenatus! Hic erunditos Crechicae Sensus vide Minervae! Faceta dicta veritas, Marumque disciplina: Hic et sophorum dogmata Discuntur*

1 JANDIT, Václav. 1705. *GRAMMATICA LINGUAE BOËMICAЕ, methodo facili, Per regulas certas ac universales explicata, in Orthographiam, Etymologiam, Syntaxim et Prosodiam divisa; Omnibus, tam Discentibus ac Linguarum Magistris, quā in Domesticis ac Exteris, nec non Historicis, Oratoribus, aliisque per quā utilis.* Specialiter insertae sunt Regulae Orthographicae accuratissimae R. P. Konstantij de Soc: JESU. Praeae Typis Adalberti G[eorgij] Konias. 1705. -- [XIX]-186-[IV]-[XXXVIII] str.-1 ob. ; 12°, Knihopis č. K03494

2 SRNEC Z VARVAŽOVA, Jakub. 1705. *Přislowj Česká Aneb ADAGIA BOHEMICA, Documentis & veritatibus moralibus reserta, Quae hodie Summos inter & imos, Magnates & plebejos in quotidiano florent usu, per Boemiam, Moraviam, partim etiam per Silesiam, Lusatiam, atque Ungariam. A duobus Universitatis Pragensis Rectoribus Magnificis carmine celebrata, Jam ver'o Cum Permissu Superiorum reimpressa PRAGAE, Typis Adalberti Georgij Konias. Anno 1705 [b1b].* Knihopis. č. K15645

arte mira!“ [Srnc z Varvažova, 1705, s. 14] Mladistvý básník píše: „*Sem, sem, Čechu, k světům, z kterého rodu zrozený! Viz zde vyzkoušené myšlenky české Minervy! Vtipné výroky, pravda, mravní kázeň, se tu vykládají s podivuhodným uměním.*“ [Bílý, 1996, s. 108] Snad to bylo právě collegium, které podnítilo Koniášovu touhu po vědění, že se rozhodl navštěvovat v letech 1705 - 1708 přednášky jezuitských profesorů na Filosofické fakultě. Roku 1707 získal titul bakaláře a roku 1708 dokonce stupeň magistra filosofie. [Bílý, 1996, s. 108] Rok 1708 je neoddiskutovatelně také rokem, kdy mladý Antonín Koniáš vstupuje do jezuitského noviciátu v Brně. [Bílý, 1996, s. 109] Zde Koniáš jako novic pomáhal v brněnských lazaretech a nemocnicích, jinak se věnoval studiu a modlitbám. Roku 1710 se definitivně rozhodl ke vstupu do řádu a zavázal se osobním slibem doživotní chudoby, poslušnosti k představeným a celibátu. Po dobu pěti let učil v jezuitských kolejích; tři roky v Kutné Hoře, jeden rok v Hradci Králové a rok v Opolí. Po pedagogické kariéře se vrátil Koniáš roku 1715 do Prahy, aby se věnoval studiu na pražské bohoslovecké fakultě, kterou dokončil roku 1719. [Bílý, 1996, s. 109] V průběhu studií byl vysvěcen nejprve na podjáhna (18. září), poté na jáhna (21. září) a naposledy na kněze (24. září 1719). Bohoslovecká studia tedy dokončil již v kněžském rouše. V letech 1719 – 1720 absolvoval ještě v Telči takzvanou třetí probaci³, jednoroční službu spočívající, ne nepodobně jako noviciát, převážně v rozjímání, modlitbách a pomoci nemocným a potřebným. [Bílý, 1996, s. 109]

Po dokončení studií se Antonín Koniáš začal věnovat misijní činnosti, již po několik desetiletí tak sporně hodnocené. Misijní činnost zahájil na Čáslavsku, přesněji v Golčově Jeníkově, pravděpodobně již od jara roku 1720. „*Katalog z roku 1722 uvádí Koniáše jako kazatele a ředitele mariánské družiny ve Staré Boleslavi. R. 1723 byl svátečním kazatelem v Jičíně, v r. 1725 byl svátečním kazatelem v kostele sv. Víta v Krumlově. Teprve koncem listopadu 1725 se objevuje jako královský misionář v kraji královéhradeckém, aby nahradil řádového spolubratra Matěje Třebického, který zase odešel na Koniášovo místo do Českého Krumlova.*“ [Bílý, 1996, s. 117] Celkem 26 let působil jako kající misionář, 16 let jako diecézní misionář. [Bílý, 1996, 277 s.] Misijní činností pátera Koniáše se bude tato práce podrobněji zabírat později. Velkou část svého života strávil působením ve východních Čechách, převážně v Královéhradeckém a Chrudimském kraji, jako kněz, farář a kazatel. Roku 1734 se objevuje v družině kajících vyslanců.[Bílý, 1996, s. 137] ⁴ Posvátných kajících kázáních se účastnil po velkou část svého života. Víme, že jako jezuitský misionář působil v Čechách i na Moravě po

3 Druhou probací se rozuměl dvouletý noviciát, první probací byl přijímací pohovor před vstupem do noviciátu.

4 Kající vyslanci viz kapilola 1.3 Misijní činnost.

dlouhých 26 let, z toho po 14 let stál v čele misijních družin.

První záznamy můžeme nalézt z roku 1734, poslední zmínka o jeho působení jako misionáře je z roku 1759, navíc je uvedena s poznámkou „jen část roku“ [Bílý, 1996, s. 137]. V roce 1959 odešel na Moravu, kde svou misijní činnost ukončil. Přes velké zdravotní obtíže, jimiž trpěl, byl velmi dobrým řečníkem. V dopisech můžeme najít známky toho, že Koniáš trpěl astmatem a revmatismem. Koniáš prosí, aby se světnice kvůli němu nebílila, a aby i na jeho náklady byla místnost tři dny předem vytopená. [Bílý, 1996, s. 147]

V Koniášově Elogiu⁵ je uvedeno: „*Otec Antonín trpěl neustálými obtížemi z dvojí průtrže, křečemi a nejprudší bolestí hlavy. Přece však vládl takovými tělesnými silami, že nezřídka pětkrát denně kázal nejohnivěji, jak německy, tak otcovským jazykem na nejrozumnější téma k mnoha tisícům, vždy k slzám, nikdy k přesycení, kteroužto kazatelskou horlivostí a napětím často se stalo, že byl odnášen v bezvědomí, jako umírající z posvátné kazatelny.*“ [Bílý, 1996, s. 148] Ke sklonku života se navrátil zpět do Klementina a působil zde jako spirituál.⁶ Antonín Koniáš zemřel v Praze 27. října 1760 a je pochován v kostele u sv. Salvátora v Klementinu.

1. 2 Kazatelství

Koniáš se osvědčil jako jeden z nejlepších kazatelů své doby. Víme, že kázal až pět hodin denně, jak uvádí Elogium⁷. [Bílý, 1996, s. 148] Na tento fakt naráží i Jirásek ve svém literárním ztvárnění Koniáše v Temnu [Jirásek, 1927, s. 205]. Z Elogia již ovšem víme, že ono „omdlévání vysílením“ zpoza kazatelny mělo pravděpodobně za následek právě Koniášovo chatrné zdraví, nikoliv řečnická extáze. Na tom, že byl horlivý a jeho promluvy k lidu vášnivé, se shodují všechny dostupné prameny. Ivana Čornejová uvádí, „*Koniášovy misionářské činnosti si velmi cenil i generál řádu Tovaryšstva Ježíšova pražský rodák František Retz. Svou přízeň horlivému jezuitovi vyjevil v četných osobních dopisech, zasílaných jako odpovědi na pravidelné misijní relace sestavované a do Říma odesílané samotným Koniášem. Na druhé straně též František Retz, jediný z příslušníků české provincie, jemuž se kdy dostalo cti být zvolen být zvolen hlavou řádu Societas Iesu, se o stejném misionářském poslání otce Antonína zmínil s velkou nelibostí v listu adresovanému českému provinciálovi v roce 1749. Zde kritizoval Koniášův způsob jednání, pokládal ho za nerozumný, a káral i Koniášovu nesmírnou*

5 PODLAHA, Antonín. 1895. Dodatky a opravy k bibliografiím starších spisovatelů českých. Koniáš, Antonín, in: *Časopis Českého musea* 69, 1895. s. 321-325.

6 Spirituál je kněz pečující ve vzdělávacím ústavu zřizovaném církví o duchovní potřeby studentů.

7 PODLAHA, Antonín. 1895. Dodatky a opravy k bibliografiím ...

horlivost, pro niž snad měl být i zbaven svého úřadu!“ [Čornejová, 2002, s. 148] Koniáš nikdy neměl daleko k obyčejnému lidu. Při svých kázáních často užíval různá přirovnání a vysvětlení, tak, aby i prostý lid jeho řeči porozuměl. Tento jev můžeme též pozorovat v Koniášově literární tvorbě, např. ve Vejtažním naučení, kde vždy uvádí verš z evangelií či epištol a k němu uvádí příklady srozumitelné prostému člověku. Stejně tak se chová i v Postile. Právě v závěru Postily také Koniáš nabádá k následování vhodné četby: *„Pokud jsme obšírnější byli odpusťte. Napomínáme vás ve jménu Krista Pána abyste to co ste slyšeli k užitku svému obrátili. Neboť jako nic platno není Pravdu kázati jestli se srdce s jazykem nesrovnává: tak nic neprospívá slyšeti Pravdu pokud člověk na skále nestaví. Kdo staví na skále ten slyší i činí. Kdo ale slyší a nečiní: ten staví na písku. Poněvadž pak kdo staví na písku podvrácení sobě staví : z toho následuje že na skále stavěti co sme slyšeli v skutek uvesti máme.“* [Koniáš, 1750, s. 1034] Na jiném místě Koniáš cituje z knihy Izaiáš 34:16 : *„Pohledávejte pilně v Knize Páně, a čtěte nebo co z Ust mých pochází, on přikázal a Duch jeho on shromáždil je.“* [Koniáš, 1750, s. 1033] Na těchto dvou úryvcích chceme poukázat na Koniášův názor, že pouze četba Písma svatého je tou pravou cestou ke spasení a k dobrému životu vůbec. I na jiných místech Koniáš nabádá posluchače k četbě, především vhodné katolické literatury a uvědomuje si potenciál četby. Na druhou stranu, byl to právě Koniáš, kdo podnítil sepsání Klíče, možná právě proto, že si uvědomoval, jakou může četba knih mít sílu. Jiří Pokorný ve své stati⁸ poukazuje na mnohé aspekty Koniášova vnímání knihy. *„Četbu sledoval Koniáš vždy v souvislosti s šířením kacířských bludů a setrvání v nich. Až zaráží, že se prakticky vůbec nezmiňuje o kázáních a jiných formách nekatolické agitace. Za vše mohou knihy.“* [Pokorný, 1990, s. 327] Lidé po kázáních často odcházeli v slzách a to buď kvůli upřímnému pokání nebo smutkem nad jezuitskou družinou opouštějící vesnici. [Bílý, 1996, s. 141] Důvod pláče kajících byl ovšem pravděpodobně rozdílný. Již v devatenáctém století si tohoto jevu historici povšimli a interpretovali jej v důsledku dobových nálad víceméně jednotně. Obraz fanatického pátera Koniáše se tak budoval postupně, ale jistě. Z dostupných pramenů můžeme vyčíst, že Koniáš byl jako člověk skromný, zavázán složeným slibem doživotní chudoby, jeho požadavky byly pouze prosté ohledy na vlastní chatrné zdraví. Nehleděl na vlastní prospěch a zájmy a sloužil poslušně Tovaryšstvu. Koniáš usiloval o možnost kázání nejen v kostelích, ale i v menších kapličkách, na veřejných prostranstvích, u křížů a soch, ba dokonce v hospodě a často sváděl o tomto s hradeckou konzistoří boje.

8 POKORNÝ, Jiří. Antonín Koniáš S. J. Jako teoretik české knižní kultury. In: *Documenta Pragensia*. 10/2, 1990, s. 327-334. ISSN 0231-7443

Koniášův praktický přístup nevylučoval ani kázání v soukromých domech u jednotlivých rodin [Bílý, 1996, s. 146 – 147]. „*U Koniáše vidíme doznívání proudu španělské mystiky, která tolik ovlivnila jako „pietas nova“ českou barokní katolicitu. Koniáš zřejmě ve své psychice vyhrotil do extrémů všechny protiklady duše barokního člověka. Na jedné straně byl ochoten se bičovat za hříchy bližních až do úplného sebeobětování se ... na druhé straně byl patrně ochoten pod vidinou cíle - spásy bližního – využít pro získání duše i prostředky ryze světské. Vedle tváře fanatického askety vidíme i jeho druhou tvář laskavého a chápacího člověka.*“ [Bílý, 1996, s. 149].

1. 3 Misijní činnost

Jak již bylo zmíněno, byl Koniáš převážně misionář. Po různých koutech českých zemí putoval po dlouhých 26 let. Po dobu 16 let vykonával na Hradecku funkci královského vyslance. [Bílý, 1996] Tato práce sleduje Koniášovy názory na knihu, jeho počínání s ní a proto tedy krátce naznačme, jak samotné misie vypadaly.

Předně je třeba osvětlit termíny, tedy co je misie vnitřní a vnější, a rozdíl mezi misionáři královskými a kajícími. Koniáš se věnoval takzvané vnitřní misii, tedy misii uvnitř církve, zjednodušeně obracení nekatolíků na pravou víru. „*Tento druh misie spočíval v setrávání v oblasti provincie, přiměnění nekatolického obyvatelstva ke konverzi a poté průběžně, cyklicky se opakujícím působením mezi katolíky ozřejmovat, upevňovat a posilovat pravou víru.*“ [Čornejová, 2002, s. 124] Ve své době ovšem působili misionáři dvojího typu, takzvaní královští vyslanci a kající vyslanci. [Čornejová, 2002, s. 121]

Královští misionáři měli za úkol vyhledávat bludné knihy a bojovat proti bludařství, zatímco kající misionáři byli vysíláni jako hlasatelé pokání a náboženské obrody. Jejich místo bylo v tedy v kazatelně, nikoliv ve vyhledávání bludných knih v příbytcích tajných evangelíků. Knihy dostávali pouze dobrovolně odevzdané a do příbytků vcházeli pouze na žádost jejich obyvatelů. Rozdíl byl také v původu misionářů, královští se rekrutovali jak z řad řeholníků z různých řádů, tak i ze světského kléru, zatímco kající misionáři byli vybíráni jedině z řad Tovaryšstva Ježíšova. [Bílý, 1996, s. 110, 135 – 136]

Královský misionář

Jako královský misionář působil Koniáš na Královéhradecku v letech 1726 – 1732. [Bílý, 1996, s. 118] Tito misionáři byli ustanoveni pro určitou oblast, s trvalým bydlištěm například v koleji. V dané oblasti pracoval jeden či dva královští misionáři a o své činnosti podávali pravidelně zprávy sídelním biskupům nebo arcibiskupovi. Jejich činností bylo kázat, promlouvat k lidu. Ovšem prioritním úkolem byl boj proti bludařství. [Bílý, 1996, s. 110] Koniáš jako diecézní vyslanec odebíral bludné knihy. Ty získával jak nedobrovolně, ale i tak, že mu je lidé sami nanosili. Nepopíratelným faktem je, že Koniáš odebíral knihy nedobrovolně. Také je páčil. Antonín Koniáš byl členem Tovaryšstva Ježíšova. Byl upřímně a pevně přesvědčen svou vírou a svým posláním. Koniášova upřímná víra přímo vystupuje z jeho literárního díla, nepozorujeme znaky oportunismu či prospěchářství. Antonín Koniáš byl pevně přesvědčen, že dělá to nejlepší jak pro církev, tak pro kajícíky, které se snažil obrátit na katolictví.

Kající misionář

V roce 1734 byl Koniáš na vlastní žádost převelen ke kajícím vyslancům [Bílý, 1996, s. 135], aby svými výřečnými kázáními pohnul věřící na katolictví. Kající vyslanci putovali z místa na místo a šířili duchovní obrodu. Nejčastěji bylo předem ohlášeno, kdy se budou kající misie v tom daném místě konat. Kající vyslanci chodili po malých skupinách v čele s představeným misie. Po dobu pobytu ve vsi byli ubytováni v soukromých domech, nikoliv tedy na farách. [Bílý, 1996, s. 140] Toto jim právě umožňovalo přijímat i návštěvy, které neměly důvěru k místnímu knězi či k úřadům. Misie se konaly od jara do podzimu, v zimě se výjimečně konaly pouze kratší pobožnosti konané v kostelích. Jednalo se o několikadenní pobožnosti, konané, dle Koniášova přání, nejčastěji venku, před kostely.

Některé uskutečněné kající misie, kterých se Koniáš zúčastnil: [Bílý, 1996, s. 139]

1735 – Hradec Králové, Lysá n. Labem, Kuks

1737 – Nový Bydžov, Dvůr Králové n. Labem, Beroun, Plzeň, Jičín

1738 – Kostelec n. Černými lesy, Chrudim, Přelouč

1739 – Vraný u Peruce

1740 – Votice, Třeboň

1741 – Panenský Týnec, Louny

1742 - Pelhřimov

1743 – Nová Paka

1744 – Opařany u Bechyně

1745 – Kasejovice, Sedlice

1746 – Chrudim, Košumberk, Vlašim, Pacov

1755 – Poděbrady, Hostivice u Prahy

1756 – Panenský Týnec, Nymburk

1. 3. 1 Vyhledávání nevhodných knih

Při vyhledávání nevhodných knih se Antonín Koniáš řídil několika kritérii. Do vydání Klíče, tedy seznamu zakázaných a opravitelných knih, se misionáři řídili římskými indexy a doporučeními místní konzistoře. Později byly Klíče velmi vhodnou a přesnou příručkou pro misionáře. Jejich působení zaniká zmírněním cenzury za Josefa II. Roku 1781. [Voit, 2006, s. 530] Misionáři, a mezi nimi i Koniáš, bludné knihy vyhledávali i nedobrovolně, chodili po domácnostech a ptali se po nevhodných knihách. Toto měli v popisu práce již zmínění královští misionáři. Ovšem knihy misionáři dostávali od kajícníků i dobrovolně, tak, že jim je věřící v průběhu misie na určitém místě nanosili. [Bílý, 1996, s. 140] *„Koniáš, jakožto představitel řádu, vychovaný navíc v rodině známého tiskaře, měl malou možnost vybudovat si negativní postoj ke knize, kterou chápali jako médium poučení a hříchu spíše radikálové z rané jednoty bratrské nebo horliví stoupenci Kalvína. ...Koniáš si uvědomoval moc tištěného slova. Kniha mohla zdařile šířit poučení, které v jezuitských představách nejlépe vedlo ke spasení, zároveň se však text mohl stát semeníštěm zla. Knězi jakožto náměstkovi božimu nezbývalo než tento zdroj bezohledně ničit.“* [Bouchal, 1999, s. 111 – 112]

1. 3. 2 Náprava nevhodných knih

Způsobů nakládání s nevhodnými knihami bylo několik, primárně podle závažnosti nakažení té dané knihy. Pokud šlo o knihy autorů první třídy, tedy knihy v Klíči označené hvězdičkou (zakázané), se vlastníkům odebíraly, aby nezpůsobily další duchovní škodu. Zabavené knihy se ukládaly do oddělení *libri prohibiti* ke studiu duchovním. [Bílý, 1996, s.159] Dalším způsobem, jak se s knihami nakládalo, bylo pálení. O Koniášovi se tvrdí, že spálil na 60 000 knih. [Forst, 1993, s. 829] Elogium⁹ uvádí na 30 000 knih. [Bílý, 1996, s. 161] Je třeba ovšem brát v úvahu, že Elogium je chvalozpěv a je tedy možné, že je počet knih byl reálně rozdílný. Novodobí odborníci se vesměs shodují na čísle okolo 30 000 knih, z toho polovina knih byla české produkce a druhá polovina byly knihy latinské, německé a francouzské. Mýtus o 60 000 bludných knihách pravděpodobně vnesl do literatury Leopold Jan Szersznik ve svém bibliografickém hesle o Koniášovi. Szersznik tento údaj uvádí jako první. [Svatoš, 2002a, s. 45] Knihy v Klíči z oddělení opravitelných se podle podrobného návodu opravovaly a vracely majitelům. Knihy, u kterých nebylo jasné, jestli jsou bludné, či opravitelné, například u překladatelů z protestantského prostředí, se knihy dávaly k posouzení konzistori a poté se buď navracely nebo zabavovaly.

1. 3. 3 Náhrada vhodnou katolickou literaturou

Poznamenejme, že náhrada zabavených evangelických knih stála od počátku rekatolizace ruku v ruce s jejich zabavováním. [Čornejová, 1995, s. 192] Šlo o princip obracení na katolickou víru jejím upevněním vhodnou korektní četbou. Nejprve najít to, co nás svádí, tedy bludné knihy, odstranit je, a poté působit kázáními a vhodnou domácí četbou. Katolická literatura se kajícníkům, kteří knihy přinášeli, dávala zpravidla zdarma či za drobný obnos. [Bílý, 1996, s. 203] Církev doporučovala vhodnou soudobou literaturu jako například Svatováclavskou Biblii a obecně katolické autory. Mnoho jezuitů bylo činných také literárně, takže též jejich produkce byla doporučována. Koniáš však pocíťoval nedostatek vhodné literatury, především ve velkém množství, a tak se rozhodl pomoci vlastním přispěním.

9 PODLAHA, Antonín. 1895. Dodatky a opravy k bibliografiím ...

1. 4 Činnost spisovatelská

Jak již bylo zmíněno, páter Koniáš byl také literárně činný, již od dětství psal básně. Nedostatek vhodné literatury, kterou by mohl použít jako pomůcku ke kázáním a jako náhradu knih nevhodných, které byly zabaveny, podnítil Koniáše k sepsání několika knih. Nutno podotknout, že některé tituly nebyly původní, ale znovu sestavené, jako například kancionál *Cytara Nového zákona* [Koniáš, 1746]¹⁰ nebo *Zlatá Denice*. [Pflaumer, 1728]¹¹ Koniáš pravděpodobně o prospěchu četby vhodné katolické literatury a předně o následování vhodné literatury v praktickém životě kázal.

Vzhledem k povaze materiálů lze rozpoznat, že Koniáš velmi dobře dokázal zpřístupnit mnohdy náročné náboženské texty běžnému člověku. Jeho styl je čistý a jasný, vycházející z kombinace znalosti jazyka minulých dob a každodenním kontaktem s jazykem současným. Srozumitelnost kázání si také Koniáš ověřoval denně při mších. „*V jazykové oblasti není Koniáš příkladem úpadku, nýbrž vzorem správnosti, kolem níž šla bez zájmu obrozenecká jazykověda hledající a nalézající normu v produkci vzdálené celá dvě století. Přiklonem k jazyku veleslavínovců a bratrských biblistů byla opomenuta živá čeština kázání a duchovních písní 17. a 18. století.*“ [Kopecký, 1995, s. 159]

Časté chyby, které v textech můžeme nalézt, jsou pravděpodobně způsobeny právě v tiskárnách. Protože Koniáš knihy prodával za drobný obnos nebo je daroval zdarma a konzistoř se zdráhala poskytnout mu prostředky, byly finance na samotný tisk velmi nízké.

[Bílý, 1996, s. 205] Ačkoliv Koniáš uvádí několik sponzorů, mecenášů, nebyla situace nijak lehká. Chyby v tiscích, které byly mnohdy přičítány Koniášově špatné znalosti češtiny, mají zřejmě několik původců. Prvně je to již zmíněný nedostatek finančních prostředků. Dále pak je

10 KONIÁŠ, Antonín. 1746. *Cytara Nowého Zákona Prawého Boha W Předrahých Krystowé Wjry Tagemstwých, a Swatých gehu Ljbo-Spěwné Osláwugjý aneb Pjsně Celo-Ročnj S njmiž wěrná Dusse w každý Čzas Boha chwáliti, při weyročnjch Slawnostech milostně Syna Božjho Wtělenj, a přediwné Swěta Wykaupenj sobě potěssytedlně připomjnati, we wssech potřebách a přjpadnostech zkormaucenau Mysl obweseliti může k Duchownjmu Potěssenj všem Wlastencům předstawené.* Wytisštěné w Hradcy-Králowé : v Jána Kljmenta Tybély , Léta 1746. Knihopis č. 4290.

11 PFLAUMER, Christoph. 1728. *Zlatá Neomilné Ržjmsko-Katolické Prawdy Dennice Na Wegročnj Slawnosti Swatých a Swětíc BOžjch w Epistolnjch Ržečjch Které y k Nedělnjm Epistolám dlé prwnjho Regstřjku přiwlastniti se mohau Swětlymi Pjsma S° Důwody Gednosworným Swatých Orcům Swědectwj se wygasňugjý; Zawedené w temnostech blůdu Dusse Swětlem samospasytedlné Wjry oswjcgjý; Někdy od Dwogictihodného Kněze Krystoffa Pflaumera z Towaryšstwa Pána GEžjsse w Přátelském Rozmlauwánj předstawená; Nynj pak od gednoho téhož Towaryšstwa Kněze w Epistolnj Wyswětlenj rozsšyřená. Milým Wlastencům Misto bludných Kněh obětowaná S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti.* Wytisštěná w Praze w Joachyma Kamenického L. 1728. Knihopis č. 7117.

třeba zohlednit Koniášův špatně čitelný rukopis, který se se zhoršujícím zdravotním stavem kněze stával ještě nečitelnějším. A v neposlední řadě také časový tlak na tiskárnu. Vzhledem k tomu, že často šlo o příručky, určené k rozdávání knih výměnou za knihy bludné, bylo je jistě třeba vydat v nejkratším možném časovém úseku, což bylo tedy nejvyšší měřítko. Antonín Koniáš celkově sepsal dva kancionály, tři postily, dvojce rozjímání, jednu misionární knihu, jeden rozbor pietismu a dvě vydání indexu zakázaných knih. Indexům, neboli Klíčům, se bude tato práce věnovat později. Představme si tedy krátce některá z těchto děl:

Jediná choti Beránková [Koniáš, 1733]¹²

Tento spis se vztahuje k nevolnickému povstání v Opočně roku 1732. Tehdy předložili protestanští vzbouřenci spis, při kterém žádali mimo jiné náboženskou svobodu pro svoje vyznání. [Bílý, 1996, s. 235] Koniáš neváhal a sepsal tuto knihu v reakci na požadavky a názory povstalců. Koniáš zve na pomoc evangelisty a dokládá na hojných citacích, proč není možné uznávat jinou než římskou katolickou církev. V předmluvě nabádá, že jediná možnost spasení spočívá v pravé upřímné víře a následování Krista. Pro vysvětlení: Beránkem je zde míněn Ježíš Kristus a jeho chotí se míní Římská církev. Na několika místech autor zmiňuje, že napsaná bludná moudrost nemůže se nikdy vyrovnat moudrosti dané od Boha, sepsané v Bibli a následování Krista, jeho učení a jeho jediné manželky římské církve katolické. [Koniáš, 1733] Kniha vyšla ve dvojím vydání, první roku 1733 u Tibelliových v Hradci Králové, druhé rozšířené vydání vytiskl roku 1755 Ignác Průša v Praze. Jedná se o poměrně rozsáhlé dílo (1. vyd. 559 s., 2. vyd. 597 s.).

Vejtažní naučení [Koniáš, 1740]¹³

Jedná se o knihu výkladů a naučení, kterou Antonín Koniáš sepsal v průběhu misií. Vychází z evangelií, epistol sv. Pavla, ze sv. Augustýna, či sv. Jeronýma. Samotné texty k výkladu jsou

12 KONIÁŠ, Antonín. 1733. *Gediná Choti Beránková Od prwnjho počátku Zasnaubenj a Založenj swého až na wěky w včenj Krystowému neporussená bezpečnau za Beránkem k Žiwotu wěčnému Cestu wkazugjcy: Wsseobecná Ržjmská Cýrkew; Z prawého a dokonalého Zákona Božjho W Vkrřižowaném Pánu GEžjsy Wssem tchého Beránka Krysta Následownjkům. Po prawé Poddanosti a Swobodě Pána GEžjsse taužjcým Křest'anům a Bratřjm: B'laudjcým k Wegstraze Wěrným k Potěssenj Předstawená A konečně Z nesmjrné Lásky a Prozřetelnosti Božské gruntowně dokázaná Od gednoho Kněze z Towaryšstwa P. GEžjsse S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti. Wytisštěná w Hradcy Králo: w Wáclawa Tybély 1733. Knihopis č. 4296.*

13 KONIÁŠ, Antonín. 1740. *Weytažnj Naučenj A Weykladowé Na wssecky Nedělnj y Swátečnj Epistoly, Též Ewangelia Celého Roku Mnohými Pjsma Swatého Důwody Swědectwjm Swatých Otcůw A wybórnými Příklady potwrzená S wraucnau na každé Ewangeliu Modlitbau okrásslený; na tři Djly rozdělený: K Potěssenj Křestianského Lidu . Sepsaný a na Swětlo wydany, Od Kněze Antonjna Konyásse z Towaryšstwa GEžjssowa. ... Cum licentia ordinarii. Wytisštěné w Hradcy Králowe, w Wáclawa Tybély, 1740. Knihopis č. 4300.*

ovšem až na výjimky evangelia. Nezřídka se uchyluje Koniáš k příkladům z běžného života, jinde se uchyluje k příkladům z české i světové historie, osobním zkušenostem, a samozřejmě k biblickým příkladům. Cituje velké množství autorů, jak katolického světa, tak beletristů, což dokládá autorův rozhled. Koniášův jazyk je jasný a srozumitelný, příklady poutavé.

Postila [Koniáš, 1740]¹⁴

Tříkrát vydaný kazatelský soubor, ve kterém nacházíme znaky Koniášova sociálního citění. Překvapivě nenacházíme příliš velkou složku „protikacířskou“, protože Koniášovi jde převážně o mravouku. Milan Kopecký v resumé k novodobému vydání Vejtažního naučení jmenuje také pozdější autory homiletiky a srovnává je s Koniášem: „*I když se jim Koniáš v slovesném umění nevyrovná, přece patří svým důvtipem a jazykově i stylově správným projevem do blízkosti obou jmenovaných řečníků¹⁵, z nichž dobršský farář de Waldt byl jeho o osm let starším současníkem, doživším se jako on 69 letí.*“ [Kopecký, 1995, s. 185]

Knihy má úctyhodných 1034 osmerkových stran. Tištěno u Františka Karla Hladkého (arcibiskupského impresora) 1750. Exempláře¹⁶, které se mi podařilo dohledat, nebyly v příliš dobrém stavu, pravděpodobně z důvodu jejich častého používání. Podobně jako Vejtažní naučení obsahuje výtahy a výklady evangelií a epištol, které pomáhají porozumět čtenáři hutným textům. Zde jsou však výklady použity ne přímo k domácímu čtení, ale jako příklady pro faráře, či pro možnost předčítání při mši. V předmluvě nacházíme myšlenku hovořící proti Koniášovu fanatismu: „*Žádná kniha není tak zlá, aby v ní něco dobrého nebylo.*“ [Koniáš, 1750]

14 KONIÁŠ, Antonín. 1750. *Postylla, Aneb Celo=Ročnj Weykladowé, Na wssecky Nedělnj y Swátečnj Epistoly, Též Ewangelia, Mnohými Pjsma Swatého Důwody Swēdectwj Swatých Otcůw A výbornými Příklady potvrzený, S wraucnau na každé Ewangeliū Modlitbau okráslený; Na tři Djly rozdělený: K Potěssenj Křestianského Lidu Sepsaný a po druhé na swětlo wydany, Od Kněze Antonjna Konyásse z Towaryšstwa GEžjssowa. Djl Prwnj, Od prwnj Neděle Adventnj až do Swatodussnjch Swátků. [min.] Cum licentia ordinarii. [maj.] Wytisštěná w Praze w Králowém Dwoře w Frantisska Karla Hladkýho Arcy=Bisk. Ympressora 1750. Knihopis č. 4301.*

15 Bohumír Hynek Josef Bilovský a O. F. J. de Waldt.

16 Jednalo se o signatury EC XIV 41 a BB III 110 z fondu Strahovské knihovny.

2 Srovnání Klíčů

Druhá část této práce se zabývá srovnáním dvou vydání Koniášova nejvýraznějšího díla *Clavis Haeresim claudens et aperiens* aneb *Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající k vykořenění zamykající aneb registřík některých bludných, pohoršlivých, podezřelých, neb zapověděných kněh s předcházejícími aučinnivými prostředky s kterými pohoršlivé a škodlivé knihy vyzkoumati a vykořeniti se mohou.*

Jedná se o bibliografický soupis nevhodné české i cizojazyčné literatury z několika tematických oblastí. Primárním zaměřením byly tedy hlavně knihy bludné, především evangelická teologická a liturgická literatura. Ovšem ani knihy mravně nevhodné nejsou opomenuty, stejně jako různá braková literatura či pamflety. Koniášovy Klíče doplňovaly na českém území papežské Indexy zakázaných knih a byly rukověti královských misionářů pro vyhledávání bludných knih. Koniášovy klíče jsou také opředeny řadou mýtů.

Například, že jde o soupis pouze české evangelické literatury, že všechny tituly v Klíčích uvedené měly být spáleny nebo, že zavrhuje dokonce i katolické autory. [Bílý, 1996, s. 220] Tedy, Klíč uvádí knihy jak české, tak cizojazyčné, vždy uvádí oddíl knih latinských, českých a německých, případně i francouzských. Koniáš rozděluje knihy zapovězené, opravitelné a podezřelé, tedy pouze první oddíl je bez výhrady zakázán. Knihy opravitelné se většinou po opravení / vytržení strany vracely zpět vlastníkově a knihy podezřelé se měly poskytnout ke zvážení konzistoři. Pravdou je, že zde můžeme nalézt i autory katolické, ovšem pouze díla, či výroky, které se Koniášovi zdály nevhodné, například u Ferovy Postily v prvním vydání Klíče. V Koniášově soupisu se také vyskytují také díla historická, jako např. Kuthenova Kronika. Tu Koniáš mimo jiné opravuje také na tomto pro nás zajímavém místě. [Koniáš, 1749, s. 304]

Cor. Kronyka o založení země české od Martina Kuthena z Prespurku / vydaná Daniele Adamem z Veleslavína V Praze 1585. In 4.

2. pag. I. l. ult. pag. 2. lin. I. žádná kniha není tak zlá. Dele

Koniášovi je často také připisováno autorství Indexu zakázaných knih¹⁷ vydaného v roce 1770. [Bílý, 1996, s. 221] O tomto tématu stejně jako k problematice autorství Klíčů se vyjadřuje Martin Svatoš ve své stati *O autorství Klíčů a Indexu zakázaných knih*. [Svatoš, 2002b, s. 321 - 325] Uvádí, že jediné možné spoluautorství prvního vydání Klíče mohlo náležet Františku Mateřovskému. Zároveň ale dodává, že pro toto tvrzení nemáme oporu v pramenech a proto není třeba o jeho spoluautorství spekulovat. Svatoš vychází z Pelclova slovníku jezuitů [Pelcel, 1786]¹⁸ a souhlasí s Koniášovým autorstvím Indexu. Přiznává ovšem, že se Klíče a Index nemálo liší [Svatoš, 2002b, s. 324] Bedřiška Wižďálková [Wižďálková, 1987, [XII]] udává tyto rozdíly ve své práci, ale uvádí, že druhé vydání Klíče bylo nepopíratelně základem pro tento Index. Jiří Bílý naopak tvrdí, že *oba Koniášovy Klíče posloužily jako základ při pořizování Indexu Arcibiskupa Příchovského*. [Bílý, 1996, s. 221] a Koniášovo autorství Indexu přímo popírá. Také Milan Kopecký se přiklání na tuto stranu: „*Kromě toho musí být Klíč definitivně odlišen od Indexu Bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum (Praha 1770, v tiskárně J. K. Hraby), uváděného často pod jménem Koniášovým, přestože jeho sestavovatelem byl pražský arcibiskup Antonín Petr Příchovský*.“ [Kopecký, 1995, s. 166] „*Již dnes je však nepochybné, že sestavovatelem pražského Indexu nebyl arcibiskup Antonín Petr Příchovský ...*“ [Svatoš, 2002b, s. 325] Bílý uvádí, že bylo použito Koniášových poznámek a částí Klíče: „*Do 1. části přejali pořadatelé Indexu z Koniášových Klíčů 'vysvětlení, jak přísně kacířské a pohoršlivé knihy zapověděné jsou v církvi katolické' a pravidla 'k snadnému rozeznávání rozeznání knih'. Při vypracování 2. části použili Koniášových rukopisných poznámek, které doplnili vlastním studiem literatury. V žádném případě není Index třetím vydáním Klíče*.“ [Bílý, 1996, s. 221] Jiří Kábrt se k tomuto tématu vyjadřuje asi takto: „*Potřetí vyšla česká část Koniášova Klíče přičiněním pražského arcibiskupa Ant. Petra Příchovského s latinským názvem Index Bohemicorum librorum prohibitorum et Corrigendorum ordine alphabeti digestus ... deset let po autorově smrti r. 1770. Opravdový podíl Koniášův na tomto posledním vydání nebyl zatím spolehlivě zjištěn. Jistotou je, že se v podstatě jedná pouze o novou další variantu původního Klíče, která se od předchozích dvou vydání liší nejen omezením rozsahu a podstatným prohloubením obsahu*.“ [Kábrt, 1964, s. 104]

17 *Index Bohemicorum librorum prohibitorum, et corrigendorum ordine alphabeti digestus, reverendissimi, celsissimi S. R. I. Principis Domini Domini Antonii Petri [Příchovský] Dei Gratia, et Sedis Apostolicae Archi- Episcopi Pragensis Jussu collectus, atque editus. 1770. [maj.] Vetro-Pragae typis Joannis Caroli Hraba, inclyti Bohemi Regni D. D. statuum typographi.; . -- [LXXX]-316-[IV] str. ; 8°. Knihopis č. 4298.*

18 PELCEL, František Martin. *Boehmische, maehrische, und schlesische Gelerte und Srifsteller aus dem Orden de Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwaertige Zeit*, Prag 1786. Knihopis č. 6965

Pokud chceme tyto názory shrnout, dojdeme nejspíše k názoru, že Klíče a Index se nepopíratelně liší. Zároveň ovšem je zde jasná paralela s obsahem Klíčů a jejich systémem. Kdo a jak tento Index sepsal, není bezpečně známo, a ani Koniášův podíl na této práci není jasný. Je pravděpodobné, že Koniáš nebyl oním sestavovatelem Indexu také proto, že vyšel deset let po jeho smrti. Identitu onoho sestavovatele ovšem neznáme.

Ačkoliv tyto soupisy, tedy Klíče, neměly v historii, např. dle mínění obrozeneckých autorů, příliš dobrou pověst [Bílý, 1996, s. 220], je nutno vyzdvihnout jejich obrovskou hodnotu pro jejich bibliografický přínos. Jde o první celistvý bibliografický soupis starých tisků vydaný tiskem. [Kábrt, 1964, s. 7] Nutno také podotknout, že Antonín Koniáš byl opravdu výjimečným znalcem literatury české, německé i latinské a je jedním z nejvýraznějších bibliografů českého baroka. Po jeho boku stojí jména Balbína, Středovského, Ziegelbauera a Pitry, jejichž díla ve své době zůstala v rukopisech. [Kábrt, 1964] Dokonce v novodobém Knihopisu můžeme číst u mnoha knih poznámku „známe pouze z Koniášova Klíče“. Některé knihy se fyzicky například nedochovaly, ale z Klíče víme, že existovaly, že byly vytištěny. Ačkoliv většinu soupisu Koniáš sestavil dle vlastního uvážení a praxe, inspiroval se také u jiných autorů. „*Okruhy záznamů přenesených do Klíče ze Šturma, Štelcara a Martinia je možno zcela určitě vymezit.*“ [Kábrt, 1964, s. 111] Jindy se třeba katolický titul nedochoval, ale evangelický ano. Jako příklad uveďme Písně roční aneb kancionálek ... vydaný v Litomyšli u Václava Turečka, ale zachovaly se například Písně duchovní evangelické, vydané Kralickou tiskárnou r. 1581. [Bílý, 1996 s. 163] Díky tomu, že byly některé exempláře uchovávány v odděleních *libri prohibiti* v kláštorech, tak je známe do dnešních dob. V těchto odděleních byly uskladněny ke studiu členům Tovaryšstva, ovšem pouze pod přísným dohledem. Tato oddělení mohla mít také označení *cancer librorum*. Ne vždy byly takto zabavené knihy internovány v *libri prohibiti*, často také v archivech a vrchnostenských, kapitulních a konzistorních knihovnách a právě v knihovnách klášterních. [Bílý, 1996, s. 160]

Indexy a cenzura

Indexy zakázaných knih nepřichází až s Koniášovým sepsáním Klíčů. Podstata soupisů zakázané četby jde ruku v ruce s cenzurou obecně již od počátku křesťanství. Nejstarší index, který potvrdil papež Inocenc I., pochází z roku 405. [Voit, 2006, s. 529] „*Kritéria zákazů vycházela z křesťanské věrouky a mravouky a týkala se ideové nezávadnosti textu. Počínaje 16. stoletím katolická cenzura rozšířila rejstřík prohibit o reformační autory, později vyloučila díla erotická, a dokonce i zábavná.* ...“ [Voit, 2006, s. 529]

Vydávány tiskem byly indexy od 2. desetiletí 16. století a zpočátku pouze s místní působností. „*Nejstarší římský seznam, poprvé pojmenovaný termínem „index“, vydal papež Pavel IV. Pavel Blado ho vytiskl pod názvem Index auctorum et librorum, qui ab Officio sanctae Rom. et universalis inquisitionis caveri ... in universa christiana republica mandantur (Roma 1558?, podruhé v lednu 1559).*“ [Voit, 2006, s. 529] O tento index se opíral pozdější seznam zakázané literatury, který byl publikován společně s listem Pia IV. Dominici gregis custodiae Domino. Tento seznam nesl poprvé označení Index librorum prohibitorum (Roma 1564). Protože byl tento soupis zpracován a schválen tridentským koncilem (1563), získal též označení Tridentský. Formální stránka indexů vypadala asi tak, že „*Seznam doplňovalo deset pravidel pro ediční politiku a četbu knih. Po nich následoval abecední soupis autorů a anonymních děl. Každé abecední písmeno mělo tři skupiny. V první se nacházeli autoři, jimž církev zakázala všechna díla, i když se netýkala víry (auctores primae classis). Druhou skupinu tvořili spisovatelé, jimž církev zakázala jen některé, blíže specifikované spisy (certorum auctorum libri prohibiti). Do třetí byly zařazeny publikace anonymní (incertorum auctorum libri prohibiti).*“ [Voit, 2006, s. 529]

Samotný Index vyšel jen v Římě nespočetkrát v rozmezí let 1564 a 1948, kdy vychází poslední. Indexy ovšem často vyvolávaly údiv a také kritiku, dokonce z vyššího kléru. „*Na stránky Tridentského Indexu se dostali a postupně z nich mizeli nejen starověcí myslitelé (Aristoteles, Platón), renesanční tvůrci (Giovanni Boccaccio), náboženští reformátoři 15. - 17. století (mimo jiné Jean Calvin, Jan Hus, Jan Amos Komenský, Martin Luther, Philipp Melanchton, John Wiclef, ba i Erasmus Rotterdamský) ... Nalezneme i autory nedotýkající se víry (lékař Leonhard Fuchs, bibliograf Konrad Gesner). Tím spíše museli na Indexu skončit významní přírodovědci (Mikolaj Kopernik, Galileo Galilei, Johann Kepler) a osvícenští filosofové (René Descartes, Denis Diderot, Jean Jacques Rousseau, Jonathan Swift, Francois Marie Arouet Voltaire).*“ [Voit, 2006, s. 529] Tyto indexy měly působnost pro celý katolický svět. Koniášův Klíč měl být původně doplňkem Seznamu zapovězených knih vydaného papežem Inocencem XI. Z příkazu Klementa VIII. [Koniáš, 1729, [LXXXIX]] bylo nařízeno, aby se každá zemská církev snažila vydat podobný rejstřík s místním působením, pro danou oblast. Papež Pius V. založil 1571 zvláštní kongregaci, která měla na starost záležitosti spojené se Seznamy zakázaných knih. Ta se zabývala cenzurní činností. [Bílý, 1996. s. 219] Od 17. století byla tato kongregace pod správou jezuitů. V Čechách a na Moravě před Bílou horou se cenzura rozmáhala poněkud rozdílně. Roku 1508 byl vydán svatojakubský mandát s působností pouze na Čechy, proto se na Moravu stahovali nejen přívrženci Jednoty Bratrské,

ale i M. Luthera a J. Kalvína. Nalezli bychom zde také silné zastoupení novokřtěnců a dalších sekt. Knižní produkce byla sledována, ovšem úpravy cenzury se Morava dočkala až později, v 60tých letech 16. století. V Čechách se cenzura nařizovala již Ferdinandovým mandátem z roku 1526, poté byl zakázán mimopražský knihtisk v roce 1537 a nakonec po Šmalkaldské válce (1547) byl knihtisk hromadně zakázán. Jediná výjimka byla udělena katolickému tiskaři Bartoloměji Netolickému z Netolic. [Voit, 2006, s. 155] Tento zákaz trval dva roky. Další zákaz knihtisku trval tři roky v období 1669 - 1672. Od roku 1624 byla živnostenská činnost nekatolíků zakázána. V letech 1627 (pro Čechy) a 1628 (pro Moravu) přichází v platnost Obnovené zřízení zemské, které ustanovuje katolickou víru jako jediné náboženství v zemi. [Čornejová, 2002, s. 109] Od roku 1641 spadá úkol cenzury v Českých zemích do rukou Tovaryšstva Ježíšova. Před ním se na pozici hlavních dozorců střídali představitelé světské i církevní moci. Po roce 1781 dochází k silné liberalizaci tiskové produkce. Po roce 1781 přestávají Klíče (1729, 1749) i Index (1770) plnit svou primární funkci (bibliografický význam samozřejmě zůstává) a cenzura se uvolňuje. [Voit, 2006, s. 155]

Bludné knihy

Koniáš v předmluvě uvádí některá pravidla pro snadnější rozeznávání bludných knih. Doporučuje mít k ruce papežský index Inocence XI., [Koniáš, 1729, [LXXXV]] zvláště pak pro rozeznání knih latinských. V souvislosti s římským indexem poukazuje na autory první třídy a jejich produkci, která je přímo zakázána. [Koniáš, 1729, [XCI] Druhé Koniášovo pravidlo bylo v minulosti mnohokrát překrouceno. „*České knihy vydané od Léta 1414. až do léta 1620. o náboženství jednající větším dílem nebezpečné a podezřelé jsou. Protož pokudž se dostatečně a patrně poznati nemůže zdaž Autor i Překladač jejich byl římský katolík k bedlivému rozvážení vzíti se mají.*“ [Koniáš, 1729, [LXXXV]] Koniáš ovšem nezavrhne celou teologickou produkci v tomto období, jen poukazuje, že knihy z období do „Bílé hory“, pojednávající o náboženství, mohou být bludem nakažené, a že tato produkce si zaslouží pozornost. Dále se pak čtenář může orientovat dle soupisu, či případně se obrátit na duchovního. Koniáš si všiml i překladatelů. Uvádí, že „*vyskoumati se sluší, zda i ten který ji (knihu) na češtinu přeložil katolíkem byl.*“ [Koniáš, 1729, [LXXXV]] Nezřídka se totiž stávalo, že se překladatel snažil svoje názory podsunout do díla, které překládal, ačkoliv šlo třeba i o nezávadnou katolickou literaturu. Podezřelé jsou také knihy bez udání titulu nebo autora. [Koniáš, 1729, [LXXXV]] Mezi podezřelými jmenuje Koniáš i písně, pokud se v titulech vyskytují takové pojmy jako křest, církev, Večeře Páně, Tělo a Krev Páně.

V náboženských knihách Koniáš doporučuje prohlédnout tituly. Pojmy jako: o Bohu, o přikázáních Božích, o ospravedlnění, o církvi, o Svátostech, o pokání, o Těle a Krvi Páně, o svatých, o služebnících církevních. Tyto jsou samy o sobě varovným znamením. Koniáš doporučuje věnovat těmto titulům pozornost, zvláště spadá-li jejich vydání do uvedených let mezi 1414 – 1620. V modlitebních knihách bývají porušené či jinak sepsané modlitby. Nejčastěji na místech při Službách Božích a před a po Přijímání Těla a Krve. [Koniáš, 1729, [LXXXV]] Také modlitby o církvi a pokání stojí za pozornost. Tyto části doporučuje Koniáš prohlédnout.

Rozřazení knih

Všechny knihy v tomto soupisu nejsou zakázané a zavrženíhodné. Toto neuvádí ani sám Koniáš. Jsou roztrženy podle míry jejich závadnosti do čtyř kategorií.

V předmluvě Koniáš uvádí:

*„V následujícím Registříku toto znamení **1. cl.** (= 1. classis, 1. třídy) vyznamenává, že tato kniha od autora v prvním pořádku zapověděného se pochází. ...*

** (hvězdička) vyznamenává, že tato kniha zachování a polepšení hodná není.*

***Cor.** (= corrigatur, budiž opravena) vyznamenává, že taková kniha polepšiti se může.*

*Když pak před titulem některé knihy v následujícím Registříku **ani to slovo 1. cl. ani *, ani Cor.** Postavení nebylo, znamená jest, že taková kniha k duchovním soudcům k rozeznání jakožto podezřelá neb pohoršlivá donésti se má, aby oni dáleji, zdaliž taková polepšiti se může, k ní připsati mohli.“ [Koniáš, 1729, [XCI]]*

Z tohoto tedy vidíme rozčlenění knih do čtyřech kategorií:

2. **1. cl.** - knihy autorů první třídy
3. ***** - knihy s hvězdičkou
4. **Cor.** - knihy opravitelné
5. **bez poznámky** – knihy k uvážení duchovním

Knihy z prvního a druhého oddílu považuje Koniáš za nejnebezpečnější. V prvním oddíle nalezneme knihy autorů zakázaných papežskými indexy, např. díla Martina Luthera a Jana Husa. Kupříkladu lingvistická díla J. A. Komenského ponechává v prvním vydání stranou (nejdou v soupisu zahrnuta). Knihy s hvězdičkou jsou tematicky různé, ale vždy celé nevhodné. Koniáš upřesňuje: „*Místo podezřelé sme poznamenali, jakoby ta kniha na žádném jiném místě nakažená, neb podezřelá nebyla. Nýbrž proto toliko, aby se dokázati mohla, že zapověděná jesti.*“ [Koniáš, 1729, [XCI]] Autor sám, pro nepřesnosti zdůrazňuje, že není pravda, že u knih z tohoto oddílu by byl blud pouze na stránkách uvedených, ale kniha je problematická celá, části uvedené jsou pouze jejich důkazem. [Koniáš, 1729, [XCI]] S těmito knihami se nakládalo tak, že byly buď přesunuty do oddělení *libri prohibiti* do klášterů a nebo páleny na hranici. Pálení se většinou ovšem dělo soukromě, na farách, v konzistořích a v kláštorech, výjimečně např. za Svatojanských ohňů veřejně. Nikdy však nešlo o součást liturgického obřadu. [Bílý, 1996, s. 160]

U knih opravitelných bylo několik možností opravy, které Koniáš v Klíči také uvádí. [Koniáš, 1729, s. 172] Jednou možností bylo bludem zasažené folio či folia vytrhnout nebo pouze příslušnou část začernit, či škrtnout, opravit na vhodnější výraz či větu. Podrobný návod, jak a kde a co opravit, uvádí Koniáš v Klíči. Opravené knihy se zpravidla vracely zpět majitelům. Knihy posledního stupně, tedy bez znaménka, se předkládaly ke zvážení místnímu faráři nebo případně konzistori.

Příklad záznamu knihy v oddělení napravitelných knih v Clavis 1749

Cor. Hystoria Cirkevni Eusebia Pamsila Biskupa Cezarienského v Palestině. Téhož o Životu Konsstantyna Císaře velkého. Přeložená od Jana Kocýna. V Praze 1594 in **folio**.

Pag. 93. **col.** I. **cap.** 28. **marg.** 2. **et in contextu lin:** 14. 15 až do těch časů Církev čistau Pannau byla / potom se Bludy porušila. **Dele.** [Koniáš, 1749, s. 248]

Ze záznamu poznáváme podle zkratky Cor., že jde o knihu z oddělení opravitelných, jde o Eusebiovu Historii církevní vydanou v Praze roku 1594, přeloženou od Jana Kocína z Kocínětu, na foliovém formátu. Na straně 93, řádce první, kapitoly 28 a v kontextu z řádek 14 a 15 má se věta *Cyrkew čistau Pannau byla / potom se Bludy porussyla* vymazat. (začernit, přeškrtnout).

Bible

Dílo, na které se Koniáš v předmluvě výslovně zaměřuje, je právě bible. Bible byla v Koniášově době knihou, která se často dědila z generace na generaci a proto nebylo neobvyklé nacházet evangelické bible v domácnostech. Navíc taková bible ani nebyla nic levného. Koniáš tak v předmluvě hovoří o přechovávání knih po předcích a o tom, jak moc mohou být škodlivé. [Koniáš, 1729, [IV]] Koniáš bible vytištěné na české území rozděluje na bible vhodné, opravované a přímo zavrhané. [Koniáš, 1729, [XLIV]]

Pro kontrolu zda-li která bible je trpěna uvádí dvě hlavní místa:

„2. kniha Makabejských kap. 12 verš 46 má správně být: *Svaté tedy a spasitelné jest myšlení za mrtvé se modliti, aby od hříchů byli rozvázáni.*“ [Koniáš, 1729, [XLVII]]

„17. epistola Pavlova kap. 1. verš 10: *Protož Bratři víceji snažte se skrze dobré skutky jisté činili své povolání a vyvolení.*“ [Koniáš, 1729, [XLVII]]

Pokud tyto dvě části v bibli se nacházejí v pořádku, většinou je v pořádku celá bible, nebo jsou rozdíly nepatrné, opravitelné a tato bible škodlivá není. Jako výjimku k tomuto pravidlu uvádí Koniáš bibli vydanou roku 1613 na Starém Městě Samuelem Adamem z Veleslavína. [Koniáš, 1729, [XLVII]] Koniáš uvádí, že v tomto vydání se nachází právě porušený text v Knihách Makabejských, nicméně zbylý text je v pořádku a příslušná místa se mohou podle pravidel opravit. Takováto bible se tedy může po opravě zanechat majiteli. Druhé vydání ovšem už v pořádku není. Jako neporušenou, toho času jedinou vhodnou Bibli Koniáš uvádí Bibli Svatováclavskou vytištěnou v Jezuitské tiskárně roku 1677, 1712 a 1715¹⁹ postupně všechny tři díly. Tuto Bibli popisuje Koniáš jako „*pravou, dokonalou a neporušenou a nejbezpečnější a nejužitečnější.*“ [Koniáš, 1729, [LI]] Autor zde také uvádí ono několikrát překroucené pravidlo: „*Pokud větší počet přidaný se nalezne ku příkladu 1577. 1613. znamená jest že Bible toho Roku vydaná na tom místě polepšení potřebuje.*“ [Koniáš, 1729, [L]] Tato část dokazuje, že Koniáš považuje české knihy vydané v rozmezí let 1414 - 1620 povětšinou za bludem nakažené, ovšem přímo je nezakazuje. Z citátu vyplývá, že knihy jsou hodné polepšení. Na dalším místě uvádí opravy v různých Bibliích. Opravuje například všechny vydání Melantrichových Biblí²⁰, a Bibli Samuela Adama z Veleslavína vydanou v roce 1613.²¹ Dále pak Kutnohorskou Bibli Martina z Tišnova 1489²², Bibli Benátskou vydanou r. 1506²³, první a

19 Knihopis č. 1111.

20 Knihopis, č. 1101, 1102, 1103, 1104, 1105.

21 Knihopis č. 1106.

22 Knihopis č. URB_X

23 Knihopis č. 1197.

druhou Bibli Pavla Severina z Kapí Hory, vydání z let 1529, 1537²⁴ a Bibli Norimberskou vyd. v roce 1540.²⁵ [Koniáš, 1729, s. 8 - 10]

Bible, které se trpěti nemají, uvádí Koniáš v rejstříku pod heslem bible české s hvězdičkou. Ty jsou celé bludné a k napravení nevhodné. Místa v Klíči uvedená u těchto knih jsou důkazem, že kniha je celá bludná, nikoliv, že pouze na tom daném místě je blud.

Zavrhuje tedy všechny bible pocházející z dílny Jednoty Bratrské²⁶, Bratří učedníků Husových písně evangelické. Zavrhuje vydání bible M. Luthera a také bibli od Erasma Rotterdamského, sestavenou a vydanou v roce 1533 v Náměšti.²⁷ Též se zakazuje Bible česká J. A. Komenského 1658.²⁸, Nový Zákon Jana Blahoslava 1564²⁹ a Hallská Bible vydaná roku 1709.³⁰ [Koniáš, 1729, s. 10 - 13]

2. 1 První vydání z roku 1729³¹

2. 1. 1 Formální stránka

První vydání Klíče má 314 dvanáctkových stran. Kniha byla vydána roku 1729 u Václava Jana Tibelliho (1684 - 1744) v Hradci Králové. V soupisu knih se rozlišují knihy jazykově české, latinské a německé a to také graficky. Antikva předznamenává knihy jazykově latinské, fraktura knihy české a švabach knihy německé. Toto rozlišení, ačkoliv není ničím novým³², je velmi vhodnou grafickou pomůckou pro čtenáře, která usnadňuje orientaci v soupisu. Kniha samotná se člení takto: Po dedikaci nacházíme na 14 stranách latinské „*Questiones praeliminares de libris haereticis et scandalosis*“ [Koniáš, 1729], s návodem k užívání „*Directio pro usu indicis sequentis servitura*“.[Koniáš, 1729] Poté následuje totéž v německém jazyce. Dílo je rozděleno do čtyřech částí: „*Příčiny které každého věrného k vykořenění bludných kněh pohnauti mají*“ [Koniáš, 1729, [I]] na 44 stranách. „*Jak se pozná správná bible*“ [Koniáš, 1729, [XLIV]], samotný „*Registřík zapověděných a podezřelých kněh podle alfabety litery*“ [Koniáš, 1729, s. 1] a „*Snadný způsob k vyčištění a napravení některých bludných neb podezřelých kněh*“.[Koniáš, 1729, s. 171] První část se dělí do 8

24 Knihopis č. 1198, 1199.

25 Knihopis č. 1100.

26 Knihopis č. 1107, 1108, 1109, 1110.

27 Knihopis č. 17099.

28 Knihopis č. 4238.

29 Knihopis č. 17109.

30 Knihopis č. 1114, 1115, 1116.

31 Pro tuto práci byl použit exemplář Strahovské knihovny se signaturou FK II 63. V tomto exempláři chyběla titulní rytina a dvojstrana 179-182.

32 Již v prvotiscích můžeme nalézt např. latinská slova vysázená antikvou.

kapitol, které pojednávají o tom, jak špatně kdo činí, když různě s bludnými knihami zachází. Ti, kteří zachovávají bludné knihy po předcích, ti, kteří bludné knihy prodávají, apod. Druhá část pojednává zevrubně o bibli, o biblích vydaných jak na našem území, tak v exilu, které jsou vhodné, které nikoliv a jak toto můžeme rozpoznat.³³ Poté již navazuje samotný seznam literatury. Rejstřík otevírá viněta. Setřídění je podle velikosti, jazyka a abecedně. Primární je řazení abecední, poté velikostní a nakonec hledisko jazykové. Koniáš uvádí v knize označení folio, quarto, octavo, duodecimo, duodecimo sexto. Knihy menšího formátu než duodecimo sexto označuje Koniáš v češtině termínem „české knihy menší“, v němčině „Teutsche kleinere“, v latině „Latini minores“, ve francouzštině „Gallici minores“. Abecedně řadí Koniáš autory podle vzoru křestní jméno, příjmení, titul, místo vydání. Koniáš záznamy řadí podle křestního jména autora, ovšem pouze pokud je známe. V případě, že jméno autora neznáme, řadí jej podle názvu. To však není naprosto přesné, protože se stávalo, že se ke Koniášovi nedostal kompletní exemplář, ale například bez titulní strany. Ačkoliv v předmluvě uvádí, jak s takovou knihou zacházet (hledat jméno autora v předmluvě, příp. v textu knihy), není toto příliš šťastné. Dalším problémem pro zpětné vyhledávání je formátové řazení. Například pro vyhledávání všech knih jednoho autora musíme postupně projít všechny formátové oddíly. Ovšem pokud se podíváme na původní použití Klíče, mohla to být naopak docela vhodná pomůcka. Pokud měl misionář v ruce neznámou knihu, nejprve určil formát a poté vyhledával autora dle abecedy. Dokonce i knihy bez autora se takto zřejmě vyhledávaly snadněji. Autora také na některých místech nahrazuje jméno tiskaře, kde je možné nakažení bludem, jako např. Jiří Melantrich, Daniel Adam z Veleslavína. Samotné záznamy se různí. Na některých místech udává Koniáš rok a místo vydání, jinde ne. *„Díla jsou popsána přesně podle posloupnosti údajů na titulních listech, pokud titulní listy byly zachovány. Je-li tedy dílo anonymní, je zaznamenáno pod prvním slovem v názvu a také tak zařazeno do abecedy: Adama život /pod A/, Každodenní postila drážďanská /K/...Druhá Apologie je však vřazena do A.“* [Wižďálková, 1987, [VII]] Z tohoto tedy vidíme, že Koniášova volba přesného prepisování titulních listů není z dnešního pohledu příliš praktická. Odchyly nacházíme také u různého psaní jmen autorů (dílo Komeny, Komenského, Comenia), dále špatný přepis zahraničních autorů, ale především nejednotný přepis. Po samotném rejstříku čítajícím 170 stran následuje *„Manuductio ad corrigendos et facili methodo expurgandos non nullos haeresi infectos, vel suspectos libros.“* [Koniáš, 1729, s. 171] V češtině tedy *„Snadný způsob k vyčištění a napravení některých bludných neb podezřelých kněh.“* Tento je tedy v latině a

33 Viz s. 31 Bible.

češtině. Koniáš zde vysvětluje zkratky, „*Cap ... vyznamenává kapitolu, col. ... kolumnu, pag. ... stránku, fol. ... list, lin. ... řádek, marg. ... postranní poznamenání.*“ [Koniáš, 1729, s. 172]

Dále následuje seznam knih s podrobnými poznamenáními, na kterém místě co a jak se má opravit. Stejně jako samotný rejstřík je tato poslední část opět rozřazena dle formátu a dle abecedy. Ve většině uvádí Koniáš návod na opravu knih českých, mimojiné i několika latinských. Celkově uvádí návod na opravu 21 titulů na 28 stranách. Největší část zabírá návod na opravení Eusebiovy Historie církevní v jedenácti svazcích na deseti stranách Koniášova Klíče. Tato část končí příslibem o návodu na opravení Kuthenovy kroniky.

„*Kde a kterak Historie Česká Martina Kuthena polepšiti se může, jiným časem následovati bude.*“ [Koniáš, 1729, s. 200] Poté následují errata.

V prvním vydání Klíče nejsou knihy rozděleny tematicky. Knihy nejsou rozděleny na jednotlivé oddíly, ale všechny temata jsou v jednom oddílu, pouze se mění znaménka před tituly (1. cl., hvězdička, Cor., bez znaménka). V poslední části uvádí autor kde a jak dané knihy opravit. Díla jednoho autora Koniáš rozděluje výrazem „téhož“, méně často nalézáme pojem „item“.

2. 1. 2 Historie sepsání spisu

Koniáš si dlouhodobě stěžoval na nedostatečnost papežských Indexů prohibit pro české území. [Bílý, 1996, s. 203] Indexy, ze kterých se vycházelo, totiž popisovaly pouze jednotlivé autory a pouze latinskou produkci. Zároveň si Koniáš vedl podrobné záznamy o všech knihách jím zabavených. Dochovaný Koniášův rukopis *Catalogus librorum Haereticorum* se nachází v Archivu pražského arcibiskupství. [Svatoš, 2002, s. 321] Proto oslovil páter Koniáš na jaře roku 1728 hradeckou konzistoř, jestli má sestavit katalog bludných knih. V reakci na tento dopis hradecká konzistoř usoudila, že by bylo užitečné, aby byl takovýto soupis vydán a pověřila Koniáše jeho sestavením. Ještě téhož roku v zimě byl Koniáš schopen odevzdat finální verzi ke schválení. Hned následujícího roku spatřilo světlo světa první vydání Koniášova Klíče. [Bílý, 1996, s. 228]

2. 1. 3 Důvody zařazení na seznam

Autoři heretičtí

Tato část sdružuje autory, kteří byli výraznými postavami nekatolických církví. Jde o publikace pojednávající o náboženství. Důvodem pro zařazení na seznam byla v první řadě snaha zabránit šíření jejich myšlenek. Je možné spekulovat o tom, jestli se tímto počinem nestali autoři mezi lidmi spíše populárnější. Koniáš zřejmě považoval díla těchto autorů za vysoce nebezpečná. Ovšem podrobně je prochází a dokonce i opravuje. Většinu děl autorů této skupiny Koniáš zakazuje, což je pochopitelné, ovšem nalezneme i výjimky. Díla autorů první třídy jsou na papežské doporučení v Klíči zakázána, až na jednu výjimku viz níže. Ze zahraničních autorů nás nepřekvapí jména jako Martin Luther, Jan Kalvín, Erasmus Rotterdamský, Johann Mathesius nebo Johann Spangenberg. Z českých samozřejmě nalezneme Jana Husa, J. A. Komenského (viz níže) nebo Petra Chelčického. P. Chelčického uvádí dvě díla: *Sít víry pravé* (uvedeno jako *Štít víry*) a *Postilu*. Obě jsou označena hvězdičkou (zakázána). Dále jsme našli např. Havla Žalanského (viz níže), Jana Blahoslava (Nový zákon 1564³⁴ *), Jana Rozácia Sušického (3 díla ke zvážení, *Korunka mučedníků božích a vzácných hrabat* se zakazuje.) Opravuje také Rozáciovo dílo *O svornosti manželské*. Od autora Jiříka Dykasta uvádí dvě díla, *Pohřeb p. Jaroslava Trčky ...* ponechává ke zvážení. U Jiříka Tesáka jedno dílo opravuje a ostatní ponechává ke zvážení.

Katoličtí autoři

Je možná s podivem, že do Klíče byli zahrnuti také autoři katolického vyznání. Jejich zařazení mělo různé důvody. Prvním z těchto autorů je Šimon Lomnický z Budče. Tento autor se totiž, ačkoliv se do té doby projevoval jako katolík, během Stavovského povstání se přihlásil na stranu nekatolických stavů. [Forst, 1993, s. 1214] Pravděpodobně proto Koniáš jeho díla prochází a opravuje *Kupidovu střelu* (vytrhnout list 95 a 193). [Koniáš, 1729, s. 196] Johann Ferrus a jeho *Postila* se na index dostali pravděpodobně kvůli tiskaři, který toto dílo vydal. Byl jím Jiří Melantrich z Aventýna, který byl, podobně jako Daniel Adam z Veleslavína, tajným přívržencem Jednoty Bratrské. Koniáš Ferovu *Postilu*, stejně jako *Mohutského kázání a Modlitby* opravuje, ale návod v knize chybí.

34 Knihopis č. 17109.

Autoři děl moralistních a o manželství

Koniáš si všímal děl, u kterých měl pochyby o jejich mravní hodnotě. Proto se zde můžeme setkat s díly na obranu manželství. Koniáš zřejmě pídil po známkách pokleslosti či nemravnosti v těchto dílech. Pokud byla ovšem díla mravně v pořádku, opravil případné poznámky a doporučuje je ponechat. Jako dva příklady můžeme uvést Jana Irennaea a Jana Rozacia Sušického. Obě tato díla Koniáš opravuje, ačkoliv jejich autoři nejsou katolíci.

U Irennaea dokonce překračuje papežské doporučení a ponechává jeho dílo. Jedná se o díla *O svornosti manželské* Jana Rozacia Sušického, (zde opravuje pouze „nade všecky anjely“) a Jana Irennaea *Čest a nevinna pohlaví ženského* (toto dílo opravuje na více místech). Do tohoto oddílu bychom mohli zařadit také *Kupidovu střelu* Šimona Lomnického z Budče.

Autoři historických děl

Nalezneme zde také díla s historickým námětem, kroniky a historii. Jako příklady těchto autorů uveďme tři: Václava Hájka z Libočan, Martina Kuthena a Eusebia Pamsila. Důvod, proč jsou v Klíči uvedena také tato jména, nespočívá pravděpodobně v autorech samotných, ale ve formulacích v jejich dílech. Dalším důvodem pro zařazení Historie církevní bylo, že byla přeložená Janem Kocínem z Kocinétu. Všechna tato díla (*Hájkova Kronika*, *Kuthenova Kronika*, *Eusebiova Historie církevní*) jsou v tomto vydání uvedena s předznamenáním Cor. Návodů na opravení se však dostalo v tomto vydání pouze Eusebiově Historii a to na úctyhodných deseti stranách. Na většině míst Koniáš opravuje Eusebiovu kritiku církve [Koniáš, 1729, s. 185]

Obecněji by se dalo ještě podotknout, že jsou Koniášovi podezřelá díla anonymních autorů, díla pověrečného charakteru a různé pamflety. Tato díla Koniáš považuje za pohoršlivá, bez zjevného duševního užítku a je na škodu takováto díla číst a vlastnit. Povětšinou je tedy zakazuje.

2. 1. 3 České knihy autorů první třídy

Nejčastěji se jedná osobnosti německé, méně pak Čechy – pouze J. Hus. Mezi ostatními se přirozeně zakazují taková jména jako M. Luther, J. Kalvín, E. Rotterdamský, J. Mathesius, J. Spangenberg. V tomto oddílu se až na jednu výjimku jedná o teologickou a liturgickou literaturu či literaturu polemickou pojednávající o náboženství. Zvláštním případem je titul

Čest a nevinna pohlaví ženského aneb dobré důvody pro uzavření sňatku v Čechách 16. století.³⁵ Jeho autorem je Johannes Irennaeus, ačkoliv byl připisován Janu Kocínovi z Kocinétu. Vydal jej Daniel Adam z Veleslavína roku 1585 v Praze. [Koniáš, 1729, s. 193] Autor byl protestantským teologem a je považován za žáka Martina Luthera [Bílý, 1996, s. 228]. Jelikož je kniha tematicky jakousi moralistní příručkou na obranu manželství, nepovažoval zřejmě Koniáš tuto knihu za škodlivou. Přes papežské doporučení si tedy Koniáš dovoluje tuto knihu označit znaménkem Cor., tedy jako opravitelnou.

2. 1. 4 Jednotliví autoři

Daniel Adam z Veleslavína (1546-1599)

„Historik, slovníkář, knihtiskař, populizátor humanistické vzdělanosti, nejvýznamnější dobový organizátor literárního života v Čechách.“ [Forst, 1993, s. 28]

V Klíči je tiskař a spisovatel Daniel Adam z Veleslavína uveden pod literou D počínající na straně 30. Koniáš zásadně uvádí formu jména jako Daniele Adam z Veleslavína, nikoliv Daniel. Koniáš vyjmenovává několik děl pocházejících z pera tohoto autora. První je *Kalendář historický*³⁶, vydaný v roce 1590 v Praze. Tento titul páter Antonín pouze opravuje, nezakazuje jej přímo. Dále opravuje tituly *Putování svatých ...*, *O vrchnostech a správcích světských*, *Knihy patery*. Jiná díla Koniáš zakazuje rovnou, jako *Štít víry pravé katolické a křesťanské*, Praha 1591³⁷. *Křesťanské a nábožné modlitby* dává ke zvážení. Stejně tak jako dílo *Tabule neb obraz sedmi zlých a sedmi dobrých věcí*. Koniáš si ovšem Veleslavína všimá také jako tiskaře a všimá si děl od Veleslavína vydaných. Některé opravuje, jako například Eusebiovu Historii, přeloženou od Jana Kocína z Kocinétu, vydanou právě Danielem Adamem. Dalším dílům, jako *Kalendáři historickému*, se dostalo návodu na opravení až v dalším vydání Klíče. Důvod, proč Koniáš zkoumá díla z Veleslavínského tiskárny, je pravděpodobně ten, že Daniel Adam byl tajným přívržencem Jednoty Bratrské. Nebylo neobvyklé, když se tajní stoupenci snažili prosadit myšlenky svého přesvědčení do svých děl. Přesto je zřejmé, že Koniáš nezakazuje všechna díla automaticky, pečlivě je prochází a drobná místa opravuje.

35 Knihopis č. 3389.

36 Knihopis č. 59.

37 Knihopis č. 16000.

Samuel Martinus z Dražova (1593-1639)

„Luteránský náboženský spisovatel a polemik, organizátor církevního života pobělohorské emigrace v Sasku, přední odpůrce církevní samostatnosti jednoty bratrské a oponent Komenského.“ [Forst, 1993, s. 131] Překvapivě mnoho titulů nalezneme v Klíči od tohoto autora: *„Samuel Martinus z Dražova (1593-1639) se zařadil mezi přední luteránské kněze první poloviny 17. století. R. 1614 se stal mistrem pražské university a od r. 1619 zastával význačné místo přisedícího utrakvistické konzistoře. R. 1621 odešel do exilu a pobýval postupně na různých místech v Německu, Anglii, Francii i Holandsku. Od r. 1628 prakticky až do své smrti byl knězem několikatisícové české luteránské obce v Perně.“* [Kábrt, 1964, s. 43] Koniáš jeho křestní jméno uvádí jako Samuele, podobně jako u D. A. z Veleslavína. Většinu děl Samuela Martinia označuje Koniáš hvězdičkou (*Srovnání Husa a Luthera, O náboženství českých evangeliků*), některé jako například *Desatero přemýšlování, Zpěvy adventní nebo Kázání při pohřbu jednoho českého studenta* dává ke zvážení. Jedná se celkově o 21 titulů.

Havel Žalanský-Phaëthon (1567-1621)

„Autor dogmatických a nábožensko-vzdělávacích spisů, kazatel.“ [Forst, 1993, s. 1811 – 1812] Koniáš zaměňuje Havla Phaëthona Žalanského na jiných místech za Hanuše Phaëthona Žalanského a jinde za termín Havel Žalanský. Dvě díla jsou uvedena in quarto, dvacet devět děl in octavo, šest děl in duodecimo. Dohromady 37 děl. Zřejmě tomuto autorovi Koniáš některá díla přiřkl neprávem, jejich počet je v Klíči 1749 nižší. Všechny nesou předznamenání hvězdičky.

Jan Hus (1371-1415)

„Profesor a rektor pražské univerzity, kazatel v Betlémské kapli, ve své činnosti univerzitní a kazatelské, usiloval aktuálním výkladem mravních příkazů Písma o nápravu církve a společnosti, čímž vytvářel základ revoluční ideologie. Autor latinských a českých traktátů, polemik, listů, a duchovních písní; hlavní představitel české reformace.“ [Forst, 1993, s.363 – 364] S tituly Husovými pracuje Koniáš na základě soudu Kostnického koncilu, tedy jako s bludařem. [Bílý, 1996, s. 230] Hus je navíc jediným autorem českého původu označeným 1.cl. Všechny jeho tituly, v Klíči uvedené, Koniáš označuje hvězdičkou, tedy zakazuje. Toto vydání uvádí celkem 18 Husových děl a to: *Postila, 7 epištol, Kázání o vysvětlení víry o Pánu Bohu, Výklad na články víry obecné křesťanské a apoštolské, Výklad na Desatero, O sedmi smrtelných hříších, Traktát o poznání a milování P. Boha, Odpověď na otázku, co jest věřiti,*

O církvi svaté, O jednotě církve, Vejklad na žalm 118, O šesti bludích, O pravé povinnosti křesťanské, O zkáze, pocházející z ustanovení lidských, Vejklad na 1. epistolu S. Petra, O manželském stavu, List z Konstancí.

J. Bílý uvádí, že ve srovnání s Knihopisem cituje Koniáš i díla, která J. Husovi nenáleží.

Též zmiňuje, že v Knihopisu našel pouze 8 titulů s primární autoritou Hus, Jan. [Bílý, 1996, s. 230] Knihopis digital po zadání dotazu zobrazuje 12 záznamů. Jsou to tyto: *Čtyři epistoly, Kázání o Těle Božím, Zrcadlo 1547, 1572, Knížky proti knězi kuchmistrovi, Kázání o antikristu, O manželství, Postila 1563, 1564, Provázek třípramenný, O šesti bludích, Výklad na články víry obecné*.³⁸ Na rozdíl od výsledků Jiřího Bílého můžeme v Knihopisu nalézt také díla *O šesti bludích* a *Výklad na články víry obecné*, které Bílý uvádí jenom jako sepsané v Klíči a tudíž spekuluje o jejich autorství. [Bílý, 1996, s. 230] V tomto vydání tedy nenacházíme čtyři díla uvedená v Knihopisu, která Koniáš pravděpodobně neznal. U Mistra Jana Husa se setkáváme s duplicitou záznamů.

Jan Amos Komenský (1592-1670)

„Náboženský a společenský myslitel, biskup Jednoty bratrské, dovršitel bratrských bohoslovných a kulturních tradic, básník a teoretik slovesného umění, zakladatel novodobé pedagogiky, vůdčí reprezentant české kultury 17. století.“ [Forst, 1993, s. 812 - 820]

Labyrint světa a ráj srdce dává Koniáš ke zvážení, *Hlubinu bezpečnosti* a *Cvičení se v pobožnosti* zakazuje. Stejnětak *O vymítání němeého a jakéhokoliv d'ábelství* a *Manuálík aneb jádro celé Bibli svaté*. Více titulů překvapivě Koniáš neuvádí. Stejně jako u Jana Husa se setkáváme s duplicitou záznamů. Autor si chtěl být zřejmě jistý, že i bez názvu autora budou tyto knihy dohledány. * *Centrum securitatis. Hledej Jana Comenia*. [Koniáš, 1729, s. 28]

Dále si můžeme v tomto vydání povšimnout několika výraznějších jevů. Na dvou místech můžeme narazit na předznamenání ***. Toto můžeme sledovat u díla *Pammachia Tragaedia* [Koniáš, 1729, s. 123, 153] (uvedeno pod P i pod T). Díla pocházející od Jednoty bratrské nalezneme na s. 44 pod písmenem G. (Gednota bratrská). Uvádí šest děl. Bible pocházející z dílen Jednoty jsou uvedeny pod B. a Klíč je zakazuje.

38 Knihopis č. 3254, 3255, 3256, 3257, 3258, 3259, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265, 3266.

Klíč 1729 rozdělení českých knih - celkem 720 titulů [Bílý, 1996, s. 157]

- Knihy autorů 1. třídy a knihy s hvězdičkou – 330
- Knihy opravitelné - 72
- Knihy nerozhodné – 315

2. 2 Druhé vydání Klíče z roku 1749³⁹

2. 2. 1 Formální stránka

Druhé vydání čítá 540 dvanácterkových stránek. Zatímco prvnímu vydání udělil imprimatur Adalbertus Georgius Drbohlav, u druhého to byl Joannes Josephus Sax. Vydáno bylo u Jana Klimenta Tibelliho (1711 - 1775) v Hradci Králové, syna Václava Jana, u kterého vyšlo první vydání. „*Jan Kliment převzal tiskárnu po smrti Václava Jana v roce 1744 a vedl ji až do roku 1774. Poté vedla krátce Tibelliovskou tiskárnu ještě vdova po Janu Klimentovi Alžběta Tibelliová (1737-1806).*“ [Voit, 2006, s. 884 – 885] Písmo se zdá být nepatrně větší než u předchozího vydání, tisk je kvalitnější. Opět se zde setkáváme s rozdílným písmem u různojazyčných titulů. Nové vydání rozděluje knihy na knihy zakázané, nemravné a knihy opravitelné. Dílo tedy opět začíná latinskou předmluvou „*Quaestiones praeliminaries de libris haereticis et scandalosis*“ [Koniáš, 1749, A3] na 17 stranách. Následuje česká předmluva „*Příčiny, které každého věrného k vykořenění bludných kněh pohnauti mají*“ [Koniáš, 1729, B] opět na 44 stranách. V druhém odstavci nacházíme oddíl „*O Bibli neb zákoně božím*“ [Koniáš, 1749, [XLII]] na 40 stranách. Dále „*Správa o následujícím Registříku zapověděných kněh*“ [Koniáš, 1749, [LXXXIX]] - 4. s. Totéž zde nacházíme také v němčině a v latině. Na straně jedna konečně nalézáme samotný rejstřík, ten není souhrnně označen, uvádí přímo první oddíl knih – zakázané, tedy „*Index librorum prohibitorum ordine alphabetico digestus.*“ [Koniáš, 1749, s. 1] Nad názvem tohoto oddílu nacházíme opět vinětu, štoček se ovšem od prvního vydání liší. Název je vysázen antikvou, nadpis v češtině nikde nenalézáme. Latinská produkce tedy předchází české knihy, poté následují knihy v němčině a případně francouzštině. Knihy jsou opět řazeny podle velikosti publikace počínaje foliem, následovaným quartem. Oproti prvnímu vydání nerozlišuje dále velikost knihy na duodecimo, duodecimo sexto a menší, ale pouze na octavo & minores. A to ve všech jazykových mutacích stejně, v latině. Nenacházíme zde označení „menší“ ani „kleinere“. Řazení je opět podobné jako v prvním vydání, s prioritou abecedního řazení: Následuje formát knihy a nakonec

39 Pro tuto práci byl použit exemplář z fondu Strahovské knihovny se signaturou EF V 57.

jazyka. Výjimkou je, že všechny knihy (různě závadné) nejsou v jednom oddíle, ale jsou rozlišeny. V první části indexu jde o knihy zakázané – „*Index librorum prohibitorum, ordine alphabetico digestus*.“ Čtvrtá část indexu shromažďuje knihy nemravné – „*Index Librorum Venerea vel obícena tractantium, non secundum nomina Authorum, sed secundum titulum vel Objectum libri, ordine alphabetico digestus*.“ [Koniáš, 1749, s. 162] V této části nenacházíme žádné české knihy, pouze německou a francouzskou produkci a několik titulů v latině. Výjimkou této části je také to, že odpadá formátové řazení a dokonce i řazení jazykové. Knihy jsou seřazeny pouze abecedně, bez další specifikace. Poslední oddíl, tedy opravitelných knih, je předznamenán „*Manuductionem ad corrigendos, et facili methodo expurgandos non nullos haeresi vel doplandalo infectos, vel suspectos libros - Snadným způsobem k vyčištění a napravení některých bludem neb pohoršením nakažených neb podezřelých kněh*.“ [Koniáš, 1749, s. 221] Většina textu „*Manuductia*“ je v latině, pouze legenda zkratk je v češtině. Konečně se dostáváme k rejstříku. Nemá žádný nadpis, či souhrnný název. Pátou část uvádí právě zmiňovaná příručka a dále pak už následují podle abecedy a jazyka řazené samotné záznamy. V tomto vydání můžeme sledovat výraznou nejednotnost v řazení záznamů, což zhoršuje zpětné vyhledávání a snižuje použitelnost Klíče jako bibliografické pomůcky. Celé dílo uzavírá resumé v latině a errata.

Již od prvního pohledu na toto vydání vidíme velmi časté chyby, vysokou duplicitu záznamů a jejich nejednotnost. Abecední řazení děl se změnilo, u titulů s uvedeným autorem nenacházíme výrazné problémy, kromě rozdílného psaní jmen a zařazení v několika oddílech. Problémy však nastávají u anonymních děl. V jednotlivých oddílech dle závažnosti je řazení jiné a navíc se setkáváme s abecedním řazením ne vždy podle prvního slova v názvu, toto je spíše výjimečné. Např. v oddělení opravitelných považují za snadnější pročíst celý seznam, pokud hledáme určitý titul, než se jej snažit najít podle abecedy. Na straně 357 opravuje Koniáš jediný rukopis v díle a to Rorate, uvedeno jako Rorate manuscriptum in magno folio. [Koniáš, 1749, s. 357]

2. 2. 2 Historie sepsání spisu

Toto vydání Klíče vyšlo po 20 letech od prvního, opět v Hradci Králové. Původní spis zřejmě začal být nedostačující a tak konzistoř usoudila, že by bylo vhodné sepsat nové vydání. Koniáš toto dílo sepsal v průběhu kajících misíí. [Bílý, 1996, s. 220]

Imprimatur mu byl udělen r. 1748 a vydáno bylo v Tibelliovské tiskárně roku 1749.

2. 2. 3 Důvody pro zařazení na seznam

Autoři heretičtí

Zahraniční autory ponechává stejně jako v prvním vydání, nejčastěji s hvězdičkou.

U českých autorů se bohužel jeho vnímání často mění. Autoři, jejichž díla byla uvedena ke zvážení či k opravě se nyní z valné části zakazují přímo. Díla J. Husa, J. A. Komenského a H. Žalanského viz níže. Díla Petra Chelčického (opět dvě) zakazuje. U Jiříka Dykasta uvádí větší množství děl, všechna s hvězdičkou. U Jiříka Tesáka několik děl nechává ke zvážení, téměř dvojnásobný počet zakazuje. V díle *Svatomartinská Hus*. škrta zmínky o Husovi a jeho velebení. Jana Rozácia Sušického jsou zde uvedena čtyři díla, všechny se zakazují.

Křesťanští autoři

U Šimona Lomnického z Budče zůstává jedna kniha ke zvážení, *Kancionál nedělní* opravuje. Škrta například „*a z kalicha pi, neboť nám to nařídil Kristus kněz.*“ [Koniáš, 1749, s. 299] Opravuje i jiná díla *Tobolku zlatou*, *Pád světa*. V díle *Pohřeb Krista Pána* doporučuje vytrhnout folio 45. Jana Fera *Postilla* se zakazuje. Pod tímto záznamem j uvedena poznámka : „*Ačkoliv tato Postilla latinskou řečí vydaná polepsiti se může, však na českou řeč přeložena od kacíře, který ji všelijak bludem poskrvrnil polepšení hodná není.*“ [Koniáš, 1749 s. 48] *Modlitby* téhož autora jsou k opravení.

Autoři historických děl

Hájkovu *Kroniku* opravuje při zmínkách o kacírských autorech; u nich trvá na tom, aby u jejich jména bylo uvedeno „kacíř“, vymazat se mají místa, kde se vyskytuje jméno „Jan Hus“. Po opravení se kniha může ponechat. [Koniáš, 1749, s.303 - 304] Kuthenovu *Kroniku* opravuje rozsáhle na 4 stranách. Důsledně opravuje všechny zmínky o kacířích (vymazat nebo dopsat „kacíř“). Eusebiova *Historie církevní* se opravuje stejně jako v předchozím vydání.

Autoři děl mravoučných a o manželství

V tomto vydání nacházíme větší množství záznamů z této oblasti. Nově se dokonce zřizuje oddělení nemravných knih, kde ovšem nenacházíme žádné české autory ani díla. Mnohá díla však Koniáš upravuje. Koniášovi se zřejmě zdálo, že je třeba nemravnou literaturu vymýtit, vzhledem k tomu, jaký jí dává v novém vydání Klíče prostor. Opravuje například *Abecedu pobožné manželky* Jana Kocína nebo *Krátký spis o neplodnosti manželské* Martina Řepanského (následuje několik stran, které se mají vytrhnout). Též opravuje dílo *O stavu manželském* Jakuba Záhumenského, dále díla jako *O svornosti manželské*, *Zrcadlo potěšení*, *Dvoje jedno druhému odporné milování*, *O ctném obcování*, *Korunka aneb vínek panenský*.

2. 2. 4 Jednotliví autoři

Daniel Adam z Veleslavína

Tento autor je opět uveden jako Daniele Adam z Veleslavína. Koniáš v tomto vydání přímo zakazuje hned čtyři díla tohoto autora, a to: *Štít viery pravé křesťanské i katolické* (Praha, 1591), *Tabule, aneb Obraz sedmi zlých a sedmi dobrých věcí* (Praha, 1588), *Vejklad na věřím v Pána Boha, Křesťanské a nábožné modlitby* (Praha, 1600). Opravuje *Kalendář historický* (Praha, 1590), ale také nově i *Kalendář historický* (Praha, 1578).⁴⁰

Samuel Martinius z Dražova

Opět jeho jméno Koniáš uvádí jako Samuele Martynius z Dražova. Hvězdičkou označuje např. *Obranu proti ohlášení starších kněžích jednoty Bratrské* (1636).⁴¹ Dohromady 20 děl in quarto s hvězdičkou, jeden spis *O skutcích Kristových* (bez další specifikace) ponechává bez znaménka. Další čtyři díla s hvězdičkou potom uvádí v octavo & minores. Opravuje jediné *Rorate*. Záznam uvádí pouze *Cor. Rorate Samuele Martinius a far. v Praze u S. Haštalla in 12. in 4. in 8.* [Koniáš, 1749, 356] a dále místa, na kterých knihu opravuje.

Havel Žalanský-Phaëthon

Jeho Postilu již v tomto vydání Klíče nenalezneme. *Zřejmě omyl Klíče I. Do Klíče II již Koniáš nepřejímá. Postila Žalanského není známa.* [Wižďálková, 1987, s. 148] V tomto vydání se

40 Knihopis č. 16000, 16046, 16717, 00889, 59, 58.

41 Knihopis č. 5380.

Havlu Žalanskému připisuje 27 titulů, jeden ve formátu folio, ostatní octavo & minores. Všechny tituly jsou označeny hvězdičkou. Wižďálková uvádí poznámku, že některá díla Žalanského jsou zde uvedena bez „Item“, tudíž není snadné díla od sebe odlišit. [Wižďálková, 1987, s. 148] Opět, pro hledání názvu knihy v Klíči s knihou v ruce je to v pořádku, pro zpětné vyhledávání je to problematické.

Jan Hus

Na kvartu uvádí *Provázek třípramenný* (1545)⁴². Uvádí u něj předznamenání 1. cl. Ostatní díla nejsou pod Husovým jménem uvedena.

Jan Amos Komenský

Uvádí stejná díla jako v předchozím vydání. *Labyrint světa* také pod L. - duplicita. *O vymítání němého a jakéhokoliv ďábelství*, *Manuálník*, *Hlubina bezpečnosti*, *Labyrint světa*, *Cvičení v pobožnosti*. Díla jsou stejná jako v předchozím vydání, ovšem nyní všechna zakazuje.

Klíč 1749 rozdělení českých knih – celkem 911 titulů [Bílý, 1996, s. 157]

- knihy autorů 1. třídy a s hvězdičkou – 650
- knihy opravitelné – 110
- knihy nerozhodné – 151

Klíč 1749 [Bílý, 1996, s. 159]

knihy	náboženské	nemravné	opravitelné	celkem
české	868	-	92	960
latinské	255	8	4	267
německé	441	449	80	970
francouzské	-	77	-	77
celkem	1564	534	176	2274

42 Knihopis č. 3263.

2. 3 Srovnání a poznatky

Obě vydání Klíče se od sebe liší spíše v drobnostech a samozřejmě také v rozsahu a počtu obsažených děl. Co se týče obsahu, je druhé vydání rozšířeno, kromě rejstříku také rozšiřuje původní latinskou instruktáž s místy k polepšení v různých vydáních Starého a Nového Zákona. Hesla v rejstříku nesměřuje k *Bibli*, ale k *Zákonu*. Jako opravení možnou bibli nově uvádí také Melantrichovu Bibli z roku 1561.

Rozdílné je částečně také řazení jednotlivých záznamů. V první části se shoduje (knihy zakázané), v dalších částech se liší. V oddělení nemravných knih je ponecháno řazení abecední a jazykové, v poslední části, opravitelných, zůstává pouze řazení abecední, formát se stává součástí záznamu (in 8, in 12). V prvním vydání je řazení záznamů jednotné. V první části indexu Koniáš pozměnil formátové řazení, v první vydání je to folio, quarto, octavo, duodecimo, duodecimo sexto a menší formáty. V druhém vydání již rozlišuje pouze folio, quarto, octavo & minores (ve všech jazycích stejně). V názvu rejstříku je užít výraz „Index“, v předchozím vydání je to „Registřík“. Jednou z největších změn je rozřazení literatury na zakázanou, nemravnou a opravitelnou. Z hlediska závadnosti knih nově mizí „knihy nerozhodné“ bez znaménka. Ostatní předznamenání nalezneme v obou vydáních.

Struktura jednotlivých záznamů má v ideálním případě asi tento systém:

předznamenání-křestní jméno-příjmení-název-místo-rok vydání-tiskař. V obou vydáních se ovšem se záznamem, který by obsahoval všechny tyto části, nesetkáváme příliš často. Jak jsem uváděla výše, přejímal Koniáš do záznamů přesně to, co bylo uvedeno na titulní straně (pokud jí dokument měl). [Wižďálková, 1987, [VII]] To však z hlediska úrovně dnešních znalostí nemůžeme brát jako příliš šťastnou volbu. Ve struktuře Koniášových záznamů ovšem nenacházíme jen problém z hlediska nedostatku informací, ale také, že se Koniáš vlastního vytyčeného systému nedržel dostatečně důsledně, řazení částí záznamu se mění. Některé záznamy ovšem obsahují například pouze název, bez jakékoliv další specifikace, proto je zřejmě třeba zabývat se relevancí těchto anonymních záznamů, často může jít o části děl apod. Nezřídka se setkáváme s řazením až podle druhého slova, pokud je první předložka např.

O následování pána Krista zařazeno pod N. Jindy je řazení i velmi složité : O – Kniha tato bohomyslná, tč. o žádostivém kvílení Otců svatých (V Praze, 1588).

Co se týká výrazného rozšíření množství záznamů v druhém vydání, můžeme se snadno orientovat v tabulkách výše, ale rozdíl je patrný již z pouhého pohledu na obě publikace. Druhé vydání obsahuje téměř dvojnásobný počet záznamů než první.

První vydání je vytištěno na 314 stranách, druhé na 540. Z obsahu záznamů jde v rámci druhého vydání o rozšíření, nikoliv sestavení zcela nového soupisu. V novém vydání se setkáváme častěji s duplicitou záznamů. Je možné, že šlo o záměr, který měl sloužit k bezpečnému nalezení knih, např. bez titulní strany. Ačkoliv ne příliš, přesto se obě vydání liší. Při pročítání obou vydání můžeme mít pocit, že druhé je sestaveno poněkud horkou jehlou, že zde byla upřednostněna kvantita před kvalitou. Relevance obsažených informací pravděpodobně i do budoucna zůstane předmětem bádání. V tomto duchu se vyjadřuje například i Jiří Kábrt: „*Základní otázkou, kterou musí bibliografové spolu s ostatními zájmovými obory řešit, je tedy otázka bibliografické hodnoty Koniášových údajů, otázka jejich hodnověrnosti.*“ [Kábrt, 1964, s. 104] Kábrt dále hovoří o nejednotnosti záznamů, různého psaní jmen autorů, přejímání údajů z předmluvy a podobně. [Kábrt, 1964, s. 113] Podobně se vyjadřuje i Bedřiška Wižďálková. [Wižďálková, 1987, [VIII] – [VIX]] V druhém vydání si můžeme povšimnout upřednostnění latiny, jak v dodatcích k seznamu, závěru, ale také v řazení v názvech jednotlivých kapitol. „*Popisné a soupisné hodnoty Koniášova Klíče jsou tedy velmi nízké, jeho pracovní metoda postrádá dokonalejší bibliografické znalosti.*“ [Kábrt, 1964, s. 108] Také hovoří o tom, že není až takovým problémem způsob nabytí znalostí o dané literatuře, či v samotné podstatě záznamů, ale v metodice zpracování a Koniášově velmi nízké bibliografické praxi [Kábrt, 1964, s. 108]. S tímto názorem nelze po prostudování obou vydání Klíče než souhlasit.

V obou Klíčích můžeme pozorovat Koniášovy názory pro výběr jednotlivých děl a autorů do soupisů. Nejnebezpečnější se mu přirozeně zdají být heretické knihy. Nicméně zde můžeme najít určitou umírněnost. Některé autory dává ke zvážení, u jiných díla opravuje a zbytek ponechává. Tento jev můžeme sledovat hlavně v prvním vydání, v druhém se často autoři přesouvají do oddělení knih zakázaných. To se zdá být u Koniáše, vzhledem k názorům v jeho vlastních publikacích, velmi překvapivé. Nalezli jsme tedy zde určitou rozpolcenost. Na jednu stranu Koniáš považuje kacířské knihy za nanejvýš nebezpečné a na druhou stranu je v jejich odsuzování v Klíčích relativně mírnější. Opravoval i autory katolické, pokud k tomu měl i nějaké hmatatelné důvody (nekatolický tiskař, překladatel, vyznání). Koniáš se snažil také o vykořenění knih pohoršlivých, nemravných a celkově „brakové literatury“. V druhém vydání dokonce nalézáme celý oddíl nemravných knih. Nedomníval se zřejmě, že by někomu tyto knihy mohly být k užitku, spíše k duševní škodě. Další snahy o zásah do knižní kultury se odehrávaly na poli historickém.

Koniáš v Klíčích opravuje dvě z našich nejznámějších kronik, Hájkovu a Kuthenovu a snaží se tak potlačit či pozměnit zmínky o evangelících, o kněžích i o církvi. Stejně postupuje i v případě oprav v Historii církevní Eusebia Pamsilla. Koniáš se nespokojil se soupisem kacírů a jejich děl. Snaží se postihnout celé literární spektrum, opravit jej, pozměnit a cenzurovat.

3 Mýtický páter Koniáš

3. 1 Mýtický páter Koniáš

V této části práce se chceme pokusit představit „koniášovský mýtus“, důvod proč se nám stále nabízí spojení Antonín Koniáš – palič knih. Koniáš rozhodně nebyl „jen“ paličem knih. Tímto problémem se již zabývalo mnoho badatelů a proto jsem se zaměřila výrazněji na shrnutí názorů z odborné literatury, než na procházení beletrie samotné. Ovšem i tuto problematiku je třeba zmínit. Zřejmě první literární dílo, které nás napadne, je Jiráskovo *Temno*. [Jirásek, 1926] Koniášovo ztvárnění v tomto díle předurčilo jeho vnímání na desetiletí dopředu.

Jirásek Koniáše nijak nešetří a opravdu jej popisuje jako fanatika. Je zmíněno, že Koniášovi při prohlížení zabavené knihy zasvítily oči, když zahlédl zmínku o čtení na svátek mistra Jana Husa. [Jirásek, 1926, s. 208] Z knihy je však patrné, že byl váženou osobou a požíval velké popularity. Jirásek popisuje Koniáše při kázání o bludných knihách, excitovaného, neúprosného. Literární Koniáš káže: „*Krvavé srdce bych proléval nad skalnatou tvrdošijností těch, kteří s neústupným srdcem blud svůj poznati nechtějí.*“ [Jirásek, 1927, s. 219 – 220] Popisuje, že vypadal děsivě. „*V černém, vysokém kvadrátku na hlavě, v černém hábitě přepásaném širokým, černým cingulem ... příkrčen pod jakousi tíhou ... bledý, s pocuchanými vlasy.*“ Atributy, které Jirásek zdůrazňuje, jsou hlavně řetěz a krucifix. Na stranách 231-253 popisuje Koniáše při slídění po bludných knihách v rodině myslivce Machovce. Koniáš s pomocí drába slídí, ptá se dětí, kam otec oděšel a pídí se po knihách. Prohledává každou možnou skrýš, světnice, postele, půdu, doslova „*každý kout.*“ [Jirásek, 1926, s. 240] Nakonec přeci jenom nacházejí ve skrýši pod truhlou „*nekatolické, husitské knihy*“ [Jirásek, 1927, s. 146] Zabavené knihy jsou spáleny. V popel se obrací bible svatá, i Husova postilla, překvapivě i Komenského „*Praxis*“ a „*Hlubina bezpečnosti*“. (Dílo se odehrává ve dvacátých letech 18. století, ovšem v prvním vydání Klíče obě tato díla Koniáš opravuje, nikoliv zakazuje). V tvářích misionářů se rozprostírá uspokojení nad dobře vykonanou prací. [Jirásek, 1927, s. 265] Jirásek jej tedy popisuje jako výraznou osobnost s velkou mocí nad lidskými osudy. Zvýrazňuje Koniášovu silnou, fanatickou víru, kterou podporuje páterovo fyzické vykreslení. Zmínku o Koniášovi můžeme nalézt v knize Na křídle větrného mlýna Františka Kožíka. Zde se Anna rozhodne o Koniášovi napsat článek pro *Rozhledy*. V článku chce Anna představit Koniáše jako ničitele české kultury. [Kožík, 1977, s. 420] Tomu však oponuje Zdenka : „*Zdenka se jí snažila vysvětlit, že Koniáš byl fanatic vznešený, který chtěl vítězství idey, kdežto*

ta pakáž boří proto, že si od toho slibuje finanční prospěch.“ [Kožík, 1977, s. 421] Drobné zmínky o Koniášovi nacházíme také u J. Demla [Deml, 1920, Šlápě, s. 190], u V. Hála v jeho Spisech. [Hálek, 1886, s. 140] Zmiňuje jej také Jakub Arbes ve svém díle poslední dnové lidstva. V díle užívá přirovnání ke Koniášovi. *„Tak a nejinak si počínal sobě na kazatelně pověstný ničitel domněle kacířských knih českých Koniáš, když s řetězem kolem krku líčivál hrůzy soudného dne a ještě častěji bezměrná rafinovaná muka pekelná.“* [Arbes, 1940, s. 32] Ani tato zmínka tedy není pro Koniáše příliš lichotivá.

Odhlédněme tedy opět od krásné literatury k literatuře odborné. Krátce si připomeňme, jak se o Koniášovi vyjadřuje Lexikon české literatury z roku 1993. [Forst, 1993] Pro představu, jakou informaci nalezne badatel, bude-li se snažit najít nejzákladnější informaci o Antonínu Koniášovi.

„Antonín Koniáš

** 13. 2. 1691 Praha † 27. 10. 1760 Praha*

Jezuitský kazatel a misionář, představitel protireformace, autor náboženských spisů a soupisu nekatolických knih nacházejících se v českých zemích.“ [Forst, 1993, s. 829] Již s úvodním heslem by se dalo nesouhlasit, protože Koniáš není autorem soupisu nekatolických knih, ale knih nevhodných, v Klíčiích nalezneme i knihy mravně nevhodné a hlavně také i knihy napsané katolíky. „Jako misionář pronásledoval starší i pobělohorskou (emigrantskou) literární produkci nekatolíků.“ [Forst, 1993, s. 829] S tímto výrokiem by se dalo z hlediska formulace souhlasit. Uvádí údaj o spálených knihách takto: „Zabavené knihy ničil (údajně spálil na 30 000, neznámý životopisec uvádí až 60 000 tisků), případně škrtal a přepisoval nevyhovující pasáže.“ [Forst, 1993, s. 829] ...Dále se heslo zaobírá Koniášovou literární činností; v části, kde jsou zmíněny Klíče, opět uvádí, že jde o soupis nekatolické literatury, přiznává rozšíření o mravně nevhodnou literaturu u druhého vydání. Index považuje za třetí vydání Klíče, omezený na české tisky. Kromě těchto několika nejasností lze ovšem říci, že toto heslo je vcelku kvalitní, na několika místech uvádí „údajně“ či „není však doposud dokázáno“. Nepouští se do spekulací. Velmi přesné heslo uvádí Petr Voit ve své Encyklopedii knihy pod heslem týkajícím se Koniášova otce, knihtiskaře Jiřího Vojtěcha Koniáše. [Voit, 2006, s. 483 - 484]

3. 2 Názory posledních let

Výše uvedené informace se dostanou do povědomí těch, kteří se budou o Koniáše jako o osobnost zajímat. Ovšem ostatní mají se jménem Antonína Koniáše spojené negativní konotace. Otázkou tedy je, jak se tomu stalo? Zřejmě se nám na první pohled vybaví právě Jiráskovo Temno. Je však jasné, že ačkoliv jde o literární ztvárnění českého baroka, je velmi nepravděpodobné, že by si Jirásek takto Koniáše představil bez jakékoliv původní informace o něm. Odkud tedy mohl Jirásek čerpat?

V tomto problému se objevuje několik jmen a není jednoduché přesně určit, kdo od koho co čerpal. Nejvýznamnější otazníky visí nad jmény F. M. Pelcla (německy také Peltzel), autora výše zmiňovaného Slovníku jezuitů⁴³, Leopolda Jana Szersznika (česky také Šeršník, německy Scherschchnik), autora později nalezeného bio-bibliografického hesla o Koniášovi a nakonec anonymního autora Koniášova Elogia. Tyto tři postavy sehrály významnou roli v utváření pohledu na pátera Koniáše.

Vždy, když zemřel člen jezuitského řádu, bylo běžnou praxí, že bylo rozesláno úmrtní oznámení (*necrologium*) rektorům ostatních kolejí s prosbou o modlitby za zesnulého a o zaslání dokladů o jeho ctnostech. Ty se pak staly součástí chvalo zpěvu na jeho osobu, takzvaného *elogia*. [Svatoš, 2002a, s. 34] Funkcí těchto *elogií* bylo podat základní informaci o zesnulém a ukázat jeho příkladné ctnosti hodné následování. „*Elogia se snažila podat jakýsi psychologický portrét zesnulého, jenž tak dostával rysy literárního hrdiny.*“ [Svatoš, 2002a, s. 34] Vzhledem k tomu, že *elogia* se psala na každého zesnulého, stávalo se, že jejich forma dostávala určitý jednotný výraz a nezdá se, že jejich motivy opakovaly u misionářů např. povahově podobného typu. „*Odtud je možno si vysvětlit některé shodné vlastnosti, smýšlení a zvyky zesnulých jezuitů, které se v elogích objevují, např. u asketických misionářů typu A. Charkovského, F. Brýdla, M. V. Štejera jde o ostentativní nedbání tělesných potřeb ... umrtvování smyslů, trápení těla.*“ [Svatoš, 2002a, s. 34] Odtud také pochází mnohými zmiňovaná příhoda Koniáše a červivé psí mršiny, zmíněná také mj. v Jiráskově Temnu. [Jirásek, 1926, s. 205] O tomto elogiu se tedy zmiňujeme, protože je pro literární historiky velmi pravděpodobně základním zdrojem informací o Antonínu Koniášovi, ať už přímo, či převzatě. [Svatoš, 2002] Míra relevantnosti těchto informací ovšem není známá. Už ze samotné podstaty dokumentu, tedy to, že jde o chvalo zpěv, je pravděpodobné, že některé informace nejsou přesné. Autora tohoto chvalo zpěvu neznáme. Další postavou je Leopold Jan

43 PELCEL, F. M. *Boehmische, maehrische, und schlesische Gelerte ...*

Szersznik. Leopold Jan Szersznik byl jezuitských knězem a profesorem působícím v Těšíně. Důvod, proč toto jméno zmiňujeme, je ten, že právě tento jezuita byl pověřen sestavením doplňků k literárnímu slovníku jezuitů⁴⁴ pro českou provincii Societas Iesu. Kromě jiných hesel sestavoval také článek o Antonínu Koniášovi. Szersznik toto heslo pravděpodobně sestavil z velké části s pomocí elogia. Kromě elogia Svatoš také uvádí, že je pravděpodobné, že Szersznik mimo jiné čerpal i z ústního podání řádových spolubratří, kteří nedávno zesnulého pátera pamatovali. Ono heslo však bylo údajně pro slovník příliš podrobné, jeho čerpání z elogia znatelné a je možné spekulovat, zda by vůbec bylo do Bibliotéky zařazeno. [Svatoš, 2002a, s. 40] Zřejmě proto zůstalo v rukopise. Szersznik měl v záměru vydat o Koniášovi podrobnější publikaci, k tomu však z existenčních důvodů nedošlo. „*Vlastní doplňky spolu s výše zmíněnými dodatky z let 1669, 1699 a suplementy Dreyhausenovými Szersznik později, ještě než odjel z Prahy do Těšína, zapůjčil Františku Martinu Pelclovi, s nímž byl v době svého pražského pobytu v přátelských stycích a jenž tehdy připravoval životopisný slovník jezuitských spisovatelů ...*“ [Svatoš, 2002a, s. 39] Další postavou je tedy již zmiňovaný František Martin Pelcl. Ten z Szersznikova článku hojně čerpal, avšak některé části uvádí sám. Nad postavou Pelclovou visí některé otázky a názory na věrohodnost informací o Koniášovi v Pelclově Slovníku jezuitů se liší. Čornejová například na základě prostudování celého slovníku poukazuje na serióznost celé publikace: „*František Martin Pelcl sepsal seriózní biografickou příručku věnovanou učencům a spisovatelům z řad jezuitů, kde nehledal ani komické prvky hodné odsouzení, ani výhradně vlastenecké motivy.*“ [Čornejová, 2008, s. 15] Martin Svatoš se ve svém článku [Svatoš, 2002a] snaží ospravedlnit Pelcla, po dlouhou dobu vnímaného víceméně jako tvůrce Koniášova mýtu a poukazuje právě na Szersznika jako na Pelclův základní pramen a také na Elogium. [Svatoš, 2002a] Jiní badatelé ovšem viní Pelcla z příkoří na Koniášovi. Hlavním představitelem tohoto proudu je Jiří Bílý, autor Koniášovy monografie. Ten přímo uvádí Pelcla jako „*spolutvůrce mýtu o Koniášovi.*“ [Bílý, 1996, s. 277] Na jiných místech v knize zmiňuje Pelcovo jméno s kritikou a pochybuje o hodnověrnosti údajů obsažených v jeho spisech: „*Pelcl sám zlehčuje svou věrohodnost. Co napsal o Koniášovi, tvrdí ve svých Pamětech o všech misionářích: Když odcházeli, zanechávali po sobě vždy tři nebo čtyři osoby, které se zbláznily.*“ [Bílý, 1996, s. 153] Když M. Kopecký zmiňuje Pelclův slovník, říká, že Pelcl byl „*... ovlivněn tehdy vládnoucí ideologií josefinismu s rysy*

44 *Bibliotheca scriptorum Societas Iesu. Opus inchoatum a R. P. Ribedeneira eiusdem Societatis Theologo, anno salutis 1602. Continuatum a R. P. Philippo Alegambe ex eadem Societate, usque ad annum 1642. Recognitum et productum ad annum Iubilaei M.DC.LXXV. A Nathanaele Sotvello eiusdem Societatis Presbytero, Romae M.DC.LXXVI.*

osvícenského deistického kriticismu ...“ [Kopecký, 1995, s. 158] a uvádí jej jako zdroj Jiráskův. Také Kopecký pojednává o Koniášovi jako o kazateli a píše: „*Pověst o vášnivém kazateli Koniášovi byla tak živá a rozšířená, že ji Pelcl nemohl nezaznamenat, nicméně Koniášův způsob kázání byl dobově podmíněný a výrazně se neodlišoval od praxe jiných kazatelů, z nichž pouze u některých byl doložen.*“ [Kopecký, 1995, s. 158] Zde přímo hovoří o Pelclovi jako o „*zaznamovatel*“ [Kopecký, 1995, s. 158] pověsti o Koniášovi, nicméně je nepravděpodobné, že by Pelcl sám tyto informace sbíral, spíše je převzal z Szersznika, potažmo z Elogia. Ovšem z bádání, které provedl Martin Svatoš, který porovnal všechny tři dokumenty (Elogium, Szersznikův článek a Pelcovo dílo) vyplývají jasné paralely. Zdá se být velmi nepravděpodobné, že by právě F. M. Pelcl osobně byl oním tvůrcem Koniášovského mýtu. [Svatoš, 2002] Ukazuje se, že právě z Pelcovy knihy vycházeli jiní a velmi pravděpodobně také již zmiňovaný Alois Jirásek. „*František Martin Pelcl sloužil jako hlavní pramen našim literárním a církevním historikům, kteří psali o Antonínu Koniášovi od konce 18. století až do konce 19. století.*“ [Svatoš, 2002a, s. 47] Dále zmiňuje jména jako Dobrovský, Jungmann, Ignác Hanuš, Jaroslav Vlček, Jan Jakubec. Z těchto historiků je nutno zmínit jméno Antonína Podlahy, jenž jako jediný znal Koniášovo Elogium a také jej otiskl v Časopisu českého musea.⁴⁵ [Svatoš, 2002a, s. 49] Také proto Podlaha považuje Pelcla za tvůrce Koniášova mýtu, nevěda o Szersznikovi jako výrazném Pelcově zdroji. [Svatoš, 2002a] V *elogiu* je totiž uveden údaj o 30.000 spálených knihách, kdežto Pelcl uvádí 60.000 knih. Ve skutečnosti ovšem tento údaj první uvedl Szersznik ve svém článku [Svatoš, 2002a, s.45] Výrazný motiv, který se objevuje v mnoha pracích, je otázka, kolik ve skutečnosti Koniáš spálil knih. Toto samozřejmě dokladuje, nakolik byl Koniáš ničitелеm české kultury, jak výrazně do jejího vývoje zasáhl a podobně. Ivana Čornejová se rozsáhle vyjadřuje k mýtům a pomluvám o jezuitech, zmiňuje také Koniáše. Výraz, který cituji, Čornejová vztahuje na vnímání Koniáše. „*Ničitel českých knih, lhostejno jestli jich spálil „jen“ 30 000, jak stojí v jeho posmrtném elogiu, nebo dvojnásobek, jak v dobré víře uvedl Leopold Scherschnik.*“ [Čornejová, 2002, s. 228] Dílo F. M. Bartoše *Knihy a osudy* uvádí nižší z obou údajů: „*Kázání pronesené nad jeho rakví slaví ho, že sám zničil 30.000 knih.*“ [Bartoš, 1939, s. 78] Druhý údaj neuvádí. Lexikon české literatury uvádí toto: „*údajně spálil na 30 000, neznámý K. životopisec uvádí až 60 000*““. [Forst, 1993, s. 829] Oním neznámým K. životopiscem by pravděpodobně měl být právě Pelcl. Voit zmiňuje: „*historikové mu připisují spálení 30 000 až 60 000 knih (vyšší z obou údajů vnesl do literatury exjezuíta Jan Leopold Šeršník, první*

45 PODLAHA, Antonín. 1895. Dodatky a opravy k bibliografiím ...

Koniášův životopisec) ... “. [Voit, 2006, s.483] Do podrobného rozboru množství Koniášem spálených knih se pustil Jiří Bílý [Bílý, 1996, s. 163] Uvádí Pelclovu zmínku o 60 000 knih. Zmiňuje také Elogium s nižším údajem. Poté vypočítává: „... ročně posbírá asi 1000 bludných knih. Víme už, že působil jako misionář 37 let. Mohl tedy posbírat přibližně 37 000 bludných knih. Jestliže v průměru 7000 knih předal různým knihovnám, spálil jich okolo 30 000. Nebyly to však samé české knihy. ...“ [Bílý, 1996, s. 163] Procentuálním rozvrstvením jazyků, odečtením opravitelných se nakonec Bílý dostane na číslo 12 411; pokud počítáme s různými vydáními, odhaduje 15 000 českých knih a kloní se k 30 000 celkového počtu.

Ačkoliv se Jiří Bílý pokouší k tomuto údaji dojít jaksi empiricky, nedomnívám se, že je možné takto přesný údaj určit, navíc takovouto poněkud krkolomnou cestou. Těžko můžeme dnes zjistit, kolik přesně knih bylo spáleno, zda byly spáleny pouze Koniášovou rukou a nejhmatatelnější důkaz, který máme, leží právě v mnohokrát zmiňovaném Koniášově elogiu.⁴⁶ Nedomnívám se, že je třeba znovu zmiňovat historický náhled na osobnost Antonína Koniáše. Není to také krátký časový úsek, během něhož dochází k „prosvětlování temna“ a změnám vnímání českého baroka, barokní kultury a Koniášovy postavy.

To, že se právě Koniáš stal v podstatě zosobněním násilné rekatolizace, symbolem tmářství a předlohou pro vnímání téměř všech barokních jezuitů (vyjma například Balbína, Bridela) je, dle mého názoru, hlavně prací historiků a promítání určitých dobových tendencí do jeho chování. Není však ani nutné Koniáše příliš velebit a popírat tak pronásledování protestantů a pálení knih. Rovnováhu mezi oběma póly vnímání Koniášovy osobnosti zdůrazňuje Čornejová: „Ani historikové se při postupném bourání tohoto mýtu (temna) (až na nečetné výjimky) nesnaží násilně imputovat mýtus nový.“ [Čornejová, 2008, s. 17] Nic není černé ani bílé a domnívám se, že je nejvhodnější vnímat působení Antonína Koniáše v jeho kompletnosti, v rámci celého spektra, s jeho pozitivním i negativním vlivem.

46 PODLAHA, Antonín. 1895. Dodatky a opravy k bibliografiím ...

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo představit osobnost Antonína Koniáše, provést rozbor Klíčů a shrnout jeho názory na úlohu knihy. Co se týče poslední části, tedy pohledu na úlohu knihy, výsledky ukazují určité shodné znaky. Koniáš měl už z domova ke knihám blízko a v průběhu svého působení si moc knih stále připomínal. Toto téma právě Koniáš ve svých pracích často zdůrazňuje a opakuje. V jeho dílech nacházíme tento motiv překvapivě velmi často, až je s podivem, že si Koniáš tolik nevšímá například kázání. Mluvenému slovu rozhodně nepřikládá takový význam jako knihám. Zdá se dokonce, že již v průběhu života to byl právě Koniáš, kdo poukazoval na sílu tištěného slova. Byl to přeci právě on, kdo se nabídl k sepsání seznamu zakázané literatury. Poslání knihy vidí Koniáš v možnosti šíření dobrých katolických myšlenek. Sám považuje za nejlepší využití daru psaní k velebení Boha. Nadřazuje katolické náboženské spisy vysoko nad ostatní literaturu. Vyznívá to, jako by byla škoda, že knihy, které pojednávají například o historii, byly sepsány, když autor mohl sepsat prospěšnější knihu náboženskou. Sám se tímto řídí a vydává vlastní spisy. Knihy ovšem rozděloval na dvě skupiny, na ty, které nabádají k bloudění, tedy bludné a knihy katolické a vhodné, jež je dobré následovat. Pouze tyto Koniáš zmiňuje, jakoby knihy neutrálně zabarvené knihami nebyly. Jinak se ovšem Koniáš vyjadřuje ve svých literárních dílech, lehce rozdílné názory můžeme pozorovat v Klíčích. V Koniášově tvorbě narazíme na nabádání k četbě doporučené katolické literatury, hlavně náboženské, a o nebezpečí knih bludných. V Klíčích jsme ovšem vypožorovali jistou umírněnost v odsuzování dané literatury. Tento jev je výraznější v prvním vydání z roku 1729. V druhém vydání z roku 1749 se některé tituly přesouvají z oddělení opravitelných do oddělení zakázaných, což jsme sledovali u výše zmíněných autorů. V Klíčích jsme našli mnohé tituly k opravení, dokonce je zde uvedeno jedno dílo autora první třídy. Jedná se o dílo Jana Irennaea Čest a a nevinna pohlaví ženského. V prvním vydání jsou některá díla J. A. Komenského, který je na seznámech uveden jako 1. cl., ponechána stranou. V druhém vydání již je Klíč zakazuje. V části zmiňující Mistra Jana Husa jsme po srovnání výsledků Knihopisu a Klíče našli jiné výsledky než autor Jiří Bílý. Ten neuvádí díla O šesti bludích a Výklad na články víry obecné jako Husova díla, spekuluje o jejich autorství, ačkoliv Knihopis je jako díla Husova uvádí. I s knihami, které Klíč zakazuje, se Koniáš podrobně seznámil, neboť uvádí, na kterých místech je „blud“ obsažen. Výrazným prvkem je rozčlenění titulů podle závažnosti, což dokázalo, že Koniáš nevnímá závadnost daných knih jednotně, pečlivě je prochází. Z rozboru ovšem vyplynuly Koniášovy nepříliš dobré bibliografické

schopnosti a nejednotnost v řazení záznamů. Přesto má Klíč a záznamy v něm obsažené výraznou bibliografickou hodnotu. Další sporná místa, která výsledky předsedírají, představují podíl Koniášova autorství Indexu z roku 1770 a stále nejasný počet spálených knih. Ačkoliv známe údaj z Elogia, není nezajímavé, zda-li je možné určit údaj přesnější. Z práce vyplývá příklon k údaji 30 000 spálených knih. V otázce autorství Indexu z práce vyplynulo, že je nepravděpodobné, že by Koniáš byl sestavovatelem Indexu, dále, že oním sestavovatelem pravděpodobně není ani Petr Příchovský. Identita onoho sestavovatele zůstává neznámá. Tato témata ukazují možnosti dalších směrů bádání o Antonínu Koniášovi a jeho působení.

POUŽITÁ LITERATURA

ARBES, Jakub. 1940. *Poslední dnové lidstva*. Praha : Melantrich, 1940. 274 s.

BARTOŠ, František Michálek. 1939. *Knihy a osudy*. Praha : Pokrok, 1939. 88 s.

BENEŠ, Pavel. 2006. *Mýtus P. Antonína Koniáše a jeho proměny*. Praha, 2006. 180 s.
Dizertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Oldřich Kašpar. [rukopis]

BÍLÝ, Jiří. 1996. *Jezuita Antonín Koniáš : osobnost a doba*. 1. Vyd. Praha : Vyšehrad, 1996. 277 s. ISBN 80-7021-191-1.

BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. 1990. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd.
V Praze : Panorama, 1990. Koniášův Klíč, s. 273-277. ISBN 80-7038-131-0.

BOUCHAL, Hynek. 1998. *Koniášovy meziprostory : k některým problémům dobové prózy*. Praha, 1998. 108 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. Vedoucí práce Věra Petráčková. [rukopis]

BOUCHAL, Hynek. 1999. Ničení knih v Koniášových textech. In TYDLITÁT, Jan (ed.). *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století : sborník příspěvků ze symposia konaného 27.-29.5.1999 v Rychnově nad Kněžnou*. Boskovice : Albert, 1999. s. 103-114.

CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. 1959. *Koniášovy Klíče a Index jako pramen bibliografický*. In: *Česká bibliografie* 1, 1959. s. 63-104.

ČORNEJOVÁ, Ivana. 2002. *Tovaryšstvo Ježíšovo : Jezuité v Čechách*. 2. vyd. Praha : Hart, 2002. 264 s. ISBN 80-86529-30-4.

ČORNEJOVÁ, Ivana. 2008. Zapalte kacířské bludy : mýtus na téma temno. *Dějiny a současnost* 11,2008. s. 14-17. ISSN 0418-5129.

DEML, Jakub.1920. *Šlépěje*. Sv. 7. Bělá u Bezděže : Jakub Deml : Pavla Kytlicová, 1920. 257 s.

DUCREUX, M. E. 1994. Kniha a kacířství : způsob četby a knižní politika v Čechách 18. století. *Literární archiv*, 27, 1994. s. 61-87. ISSN 0231-5904.

FIALA, Jan.2001. *Temno, doba Koniášova*. Praha : Eman, 2001. 321 s. ISBN 80-86211-20-7.

FORST, Vladimír, a kol. 1993. *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce*. Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0469-6.

JIRÁSEK, Alois. 1926. *Temno : historický obraz*. Praha : J. Otto, 1926. 702 s.

KÁBRT, Jiří. 1964 *Česká bibliografie v době temna*. Praha : SPN, 1964. 190 s.

KOŽÍK, František. 1977. *Na křídle větrného mlýna*. Praha : Čs. Spisovatel, 1977. 508 s.

Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. Století. 1947-1948. Tobolka, Zdeněk Václav ed. 2, Tisky z let 1501-1800. Část IV. K-L. V Praze, 1947-1948. Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků až do konce XVIII. století. Koniáš, Antonín, s. 152-158.

Knihopis Digital : České prvotisky a staré tisky (1476-1800) on-line.2010 [online]. 2010 [cit. 2011-06-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.knihopis.org/index.asp>>.

KONIÁŠ, Antonín. 1995. *Vejtažní naučení*. K vyd. připravil a doslov napsal Milan Kopecký, Obálka s použitím vlastní fot. a grafická úprava Evžen Navrátil. Brno : Blok, 1995. 185 s.

POKORNÝ, Jiří. 1990. Antonín Koniáš S. J. Jako teoretik české knižní kultury. In *Documenta Pragensia*. 10/2, 1990. s. 327-334. ISSN 0231-7443

SVATOŠ, Martin. 2002. Ad vocem Koniáš. In: *Dějiny a současnost* 24, 2002, č. 1, s. 55-56.

SVATOŠ, Martin. 2002a. Jezuitské elogium P. Antonína Koniáše, Szersznikův bio-bibliografický medailon a jeho vliv na misionářův obraz v české literární historii. In *Listy filologické* 125, č. 1-2, s. 33-51. ISSN 0024-4457.

SVATOŠ, Martin. 1999. Knihy zabavené přičiněním misionáře Antonína Koniáše S. J. Na opočenském panství roku 1733 a jejich čtenáři. In: TYDLITÁT, Jan (ed.). *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století : sborník příspěvků ze symposia konaného 27.-29.5.1999 v Rychnově nad Kněžnou*. Boskovice : Albert, 1999. s. 364-371.

SVATOŠ, Martin. 2003. Kontrola četby a distribuce náboženských knih při lidových misiích a misijní knížky v 18. století. In: *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.-5. 6. 2003*. Ed. Ivana Čornejová. Praha : 2003. s. 363-384.

SVATOŠ, Martin. 2010. Knihy byly jediné potěšení jejich.... Katolický týdeník [online]. č. 43, 2010 [cit. 2011-01-18]. Dostupný z WWW: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=7427>.

SVATOŠ, Martin. 2010. *Na Koniáše se nelze dívat očima dnešní doby*. Katolický týdeník [online].č. 43, 2010 [cit. 2011-01-15]. Dostupný z WWW:

<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=7426>>.

SVATOŠ, Martin. 2002b. O autorství Klíčů a Indexu českých zakázaných knih. In: *Listy filologické* 125, 2002, č. 3-4, s. 321-325. ISSN 0024-4457.

SVATOŠ, Martin. 2002c Velká vědecká loupež. In: *Dějiny a současnost* 24, 2002, č. 4, s. 56-57.

VOIT, Petr. 2006. *Encyklopedie knihy : starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. 1. vyd. Praha : Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. Koniáš Vojtěch Jiří, s. 483-484. Bibliotheca Strahoviensis, Series monographica. ISBN 80-7277-312-7.

WIŽĎÁLKOVÁ, Bedřiška. 1987 - 1988 *Konkordance Koniášových Klíčů, Indexu, Jungmanna a Knihopisu*. In: Příspěvky ke Knihopisu 6-10. Praha : 1987 – 1988.

STARÉ TISKY

JANDIT, Václav. 1705 *GRAMMATICA LINGUAЕ BOĚMICAЕ, methodo facili, Per regulas certas ac universales explicata, in Orthographiam, Etymologiam, Syntaxim et Prosodiam divisa; Omnibus, tam Discentibus ac Linguarum Magistris, quae in Domesticis ac Exteris, nec non Historicis, Oratoribus, aliisque perquam utilis.* Specialiter insertae sunt Regulae Orthographicae accuratissimae R. P. Konstantij de Soc. JESU. Praegae Typis Adalberti G[eorgii] Konias.-- [XIX]-186-[IV]-[XXXVIII] str.-1 ob. ; 12°. Knihopis č. K03494.

KONIÁŠ, Antonín. 1729. *Clavis Haeresim claudens et aperiens. Kljč Kacýřské Bľudy K rozeznánj otwjragicý K wykořeněnj zamjtagicý. Aneb Registřjk Některých bludných pohorssliwých podezřelých neb zapowěděných Kněh s předcházejícími aučinliwými prostředky s kterými pohorssliwé a sskodliwé Knjhy wyskaumati a wykořeniti se mohau. Na swětlo wydany. S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti.* Wytisštěný w Hradcy Králowe(!) v Wáclawa Jana Tybély, 1729 [XVIII]-XCIV-200 str. + [II] příl. ; 12°. Knihopis č. 4286.

KONIÁŠ, Antonín. 1749. *Clavis Haeresim claudens et aperiens. Kljč Kacýřské Bľudy K rozeznánj otwjragjcy K wykořeněnj zamjkagjcy. Aneb Registřjk Některých bludných pohorssliwých podezřelých neb zapowěděných Kněh, s předcházejícími aučinliwými Prostředky, s kterými pohorssliwé, a sskodliwé Knjhy wyskaumati, a wykořeniti se mohau. Na Swětlo wydany. S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti.* Wytisštěný w Hradcy Králowe(!) v Jana Kljmenta Tybély, 1749. [XXIV]-XCVI-420 str. ; 12°. Knihopis č. 4287.

KONIÁŠ, Antonín. 1746. *Cytara Nowého Zákona Prawého Boha W Předrahých Krystowé Wjry Tagemstwjch, a Swatých geho Ljbo-Spěwné Osláwugjcy aneb Pjsně Celo-Ročnj S njmiž wěrná Dusse w každý Čzas Boha chwáliti, při weyročnjch Slawnostech milostně Syna Božjho Wtělenj, a přediwné Swěta Wykaupenj sobě potěšsytedlně připomjnati, we wssech potřebách a přjpadnostech zkormaucenau Mysl obweseliti může k Duchownjmu Potěssenj všem Wlastencům předstawené*. Wytisštěné w Hradcy-Králowé : v Jána Kljmenta Tybély, 1746. Knihopis č. 4290.

KONIÁŠ, Antonín. 1733. *Gediná Choti Beránková Od prwnjho počátku Zasnaubenj a Založenj swého až na wěky w včenj Krystowému neporussená bezpečnau za Beránkem k Žiwotu wěčnému Cestu vkazugjcy: Wsseobecná Ržjmská Cýrkew; Z prawého a dokonalého Zákona Božjho W Vkřižowaném Pánu GEžjssy Wssem tjchého Beránka Krysta Následownjkům. Po prawé Poddanosti a Swobodě Pána GEžjsse taužjcým Křest'anům a Bratrjm: B'audjcým k Wegstraze Wěrným k Potěssenj Předstawená A konečně Z nesmjrné Lásky a Prozřetedlnosti Božské gruntowně dokázaná Od gednoho Kněze z Towaryšstwa P. Gežjsse S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti*. Wytisštěná w Hradcy Králo: v Wáclawa Tybély, 1733. Knihopis č. 4296.

KONIÁŠ, Antonín. 1750. *Postylla, Aneb Celo=Ročnj Weykladowé, Na wssecky Nedělnj y Swátečnj Episstoly, Též Ewangelia, Mnohými Pjsma Swatého Dřwody, Swědectwjm Swatých Otcůw, A wybórnými Přjklady potwrzený, S wraucnau na každé Ewangeliu Modlitbau okrásslený; Na tři Djly rozdělený*. Wytisštěná w Praze w Králowém Dwoře : v Frantisska Karla Hladkýho Arcy-Bisk. Ympressora, 1750. Knihopis č. 4301.

KONIAŠ, Antonín. 1740. *Weytažnj Naučenj A Weykladowé Na wssecky Nedělnj y Swátečnj Episstoly, Též Ewangelia Celého Roku Mnohými Pjsma Swatého Důwody Swědectwjm Swatých Otcůw A výbornými Příklady potvrzená S wraucnau na každé Ewangeliu Modlitbau okráslený; na tři Djly rozdělený: K Potěssenj Křestianského Lidu . Sepsaný a na Swětlo wydany, Od Kněze Antonjna Konyásse z Towaryšstwa GEžjsowa. ... Cum licentia ordinarii. Wytisštěné w Hradcy Králowe, v Wáclawa Tybély, 1740. Knihopis č. 4300.*

PFLAUMER, Christoph. 1728. *Zlatá Neomilné Ržjmsko-Katolické Prawdy Dennice Na Wegročnj Slawnosti Swatých a Swětic BOžjch w Episstolnjch Ržečjch Které y k Nedělnjm Episstolám dlé prwnjho Regstrjku přiwlástiti se mohau Swětlými Pjsma S^o Důwody Gednosworným Swatých Otcůw Swědectwjm se wygasňugjcy; Zawedené w temnostech blůdu Dusse Swětlem samo-spasytedlné Wjry oswjucjcy; Někdy od Dwogictihodného Kněze Krystoffa Pflaumera z Towaryšstwa Pána GEžjsse w Přátelském Rozmlauwánj předstawená; Nynj pak od gednoho téhož Towaryšstwa Kněze w Episstolnj Wyswětlenj rozssýřená. Milým Wlastencům Misto bludných Kněh obětowaná S Dowolenjm Duchownj Wrchnosti. Wytisštěná w Praze v Joachyma Kamenického, 1728. Knihopis č. 7117.*

SRNEC Z VARVAŽOVA, Jakub. 1705. *Přjslowj Česká / Aneb ADAGIA BOHEMICA, Documentis & veritatibus moralibus reserta, Quae hodie Summos inter & imos, Magnates & plebejos in quotidiano florent usu, per Boemiam, Moraviam, partim etiam per Silesiam, Lusatiam, atque Ungariam. A duobus Universitatis Pragensis Rectoribus Magnisicis carmine celebrata, Jam ver`o Cum Permissu Superiorum reimpressa PRAGAE, Typis Adalberti Georgij Konias, 1705. č. K15645.*